

Књ. XII.

МАРТ

СВ. 7.

Власник и уредник,
Јеремија Живановић

БЕОГРАД, 1927.
Штампарија „Св. Сава“, Бранкова 16. — Телефон 249.

Цена овој свесци 8 дин.

ПРЕГЛЕД САДРЖИНЕ.

	Стр.
Ђорђе Глумац: Пролеће	481
Јованка Хрваћанин: Чудо	482
А. С. Рачета: Растанак	482
Милица Јанковић: Прошла је	483
Жарко Обренов: Некад и сад	490
Андре Ривоар (превео М. Вадокковић): Мала при- јатељица	490
Бл. К. Ристин: Устргнута срећа	492
Х. Сјенкевич (превео Л. Кнежевић): Преко прерија, VI,	494
Ђ. Верга (превела Л. Хопе): Историја једне црно- главке, VI,	502
Др. С. Станковић: Јужно-балканска језера	510
П. Вергилије Марон (превео Ј. П. Лукић): О земљо- радњи (крај)	514
Рад. Меденица: „Авантуриста Симплиције“	519
Нева Мурвар: „Кад млидијих умрети“ — „La chute des feuilles“	523
Монах Венијамин: Грешан поглед	527
Рад Н. Лазаревић: Sanzonetia	527
Јарослав Жак: Рабијино чедо	528
Свет. М. Божиновић: Мој бол	534
Josip Некман: Plamen čežnje	535
А. Ивановић: Растанак	536
Ђуро Гавела: На станици	536
Кратке поуке. — Говорница. — Преглед књига и листова. — Хроника. — Покушаји. — Мало разонођења. — Нове књиге и листови. — Задачи. — Од Уредништва.	

ВЕНАЦ

КЊИЖЕВНИ ОМЛАДИНСКИ ЛИСТ.

Власник и уредник, Јеремија Живановић.

ПРОЛЕЋЕ.

Јутрос, у лугу, пролеће сам срео:
На поздрав само махнуло ми руком,
Пришло и један цвет пружио бео
И растало се са мном немим муком.
Сада по лугу по стазама лута
Од кута до кута.

У благом оку плаво небо носи;
Мирисним цвећем скрива своје лице;
Сунчане зраке увија у коси;
У звонком гласу све цвркућу птице;
А свита гнезда из меких пахуља
На свом длану љуља.

Весело лугом, без одмора, хита.
У зрачне фруле с ветрићима свира:
С песмом, у цвећу, с њиме иде свита
Хорова птица и јата лептира,
И врела шуме; и прска из врела
Кô цвет пена бела.

Као стегови лепршају хуми
Зелени пред њим, и свуд радост срета.
Где ногом стане ту извор зашуми,
Што такне руком у цвет се расцвета —
И свуд његове, са росе из траве,
Гледе очи плаве.

Ђорђе Глумац.

ЧУДО.

Ми знамо да ничег нема и не верујемо више.
 К'о златан сан далеки старе су заспале бајке,
 А негде на дну срца. И сваким даном тише,
 Као слаб одјек дршћи још прича наше мајке,
 Ал' чари нема више.

Ми не желимо ништа, јер што би могло доћи!
 Ми смо уморна деца, свесна немоћи своје.
 Ми знамо да ће Данас као и Јуче проћи,
 И сумњом, коби нашом, уместо златне боје,
 Китимо дане своје.

За нас су умрле бајке, а лепоте бисмо хтели,
 Ми знамо да ничег нема, и да је чекање лудо.
 Одмахујемо на све, уморни али смели,
 Сахранили смо бајке и свако надање лудо,
 Па ипак чекамо чудо.

1921.

Јованка Хрваћанин.

РАСТАНАК.

Лађом одох. Бјеше сутон врх пучина,
 и ја спустих очи, кад видјех да неће
 ни махнути више. И, Боже, једина
 тјешила ме суза што у пјени креће

пут њених обала. О, како се губе!...
 Сјећам се, још онда, сред рујних валова,
 наднесен онако, смотрих са палубе
 само двије звјезде у мору болова

гдје ме вјечно прате. Вече тихо, сјајно,
 а пјену и брда, сјенке и таласе
 разношаше лађа шумом мирне снаге,

док с прилива звјезде већ збораху за се:
 „Све је само сјена, а прати те трајно
 први и посљедњи поглед твоје драге.“

А. С. Рачета.

ПРОШЛА ЈЕ.

Субота. Вече. Рано децембарско вече. Кроз прозор — Париз у магли, весели Париз, као неки лепи тужан сан. Париз, који само кроз прозор гледам. Али колико различитих слика видех за ово неколико месеци кроз тај један једини прозор беле болничке собице. Париз се мења према атмосфери, по вољи његова неба.

На другој болничкој кући испред мог прозора сат са звоника избија четири. Тај сат сећа ме на многе сатове на кулама, на црквама, на манастирима наше Далмације, где је ипак лепше, јер је све сунцем огрејано. Не знам какав је Париз лети. У пролеће и у рану јесен мора бити много леп. У позну јесен и у зиму, кад ова огромност падне у маглу, изгледа као машта целог човечанства, хаос из кога се ствара свет лепоте.

У болници живнуло. Нешто мало младежи преболело, прездравело, па се развеселило. У час кад се не чека докторска похода, осећа се „вољно“ и у болници. Чудна је то кућа. На постељи број 16 једна жена у бунилу на сав глас говори, разговара с неким нама непознатим. У једном углу две-три баке шапућу нешто међу собом. А на средини огромне сале једна двадесетогодишња плавуша, опкољена младим друштвом, смеје се на сав глас. Једна врло слатка, али мало свирепа мала плавуша. Баке шапућу, оговарају докторе што не могу да им врате младост. У другим групама се препричава што се данас чуло од гостију.

Напољу је хладно. То је прво што нам гости кажу. И то нам кажу таквим гласом, као да додају: седите ту у топлоти и хвалите Бога. Но то нама ништа не смета да опет завидимо њима који долазе споља. Гости нам долазе од један до два свакога дана, од један до три четвртком и празником. Није згодно за њих, али у друго време долазе доктори и будући доктори. Клиника. Уче млади на нама. Старији показују своје знање и искуство.

Држећи у рукама своје вечито плетиво, смеши се

љупка, чиста, бела и ружичаста старица, којој је реуматизам искривио руке и ноге тако, да већ годинама не устаје с постеље. Она је већ давно у болници. Помажемо јој је ипак донекле, јер сад може својим искривљеним рукама да плете. И она плете од мекане вуне ваљда двадесети жакет — свима који је замоле и који донесу вуну. Више од двадесет и осам година болести. Она плете и смеши се кроз наочаре. Смеши се, јер јој је данас долазила кћи. Чиновник. Она има толико времена, да може остати само десет минута. Мајка јој брани да дође и у непразничне дане, а она опет понекад дође. И тако се на све нас смеши својим лепим зубима, добрим лицем и паметним очима — и она кроз наочаре.

Једна девојчица, сироче, прави мало сувише ларме. Била је опасно болесна, сви је мазили, па се размазила, и сад, прездравела, мало је досадна, нема обзира према другим болесницима.

Не могу да читам. Не могу да пишем. Све ме расејава. Тешко ми је у болници. У Паризу у болници. Жељна слободе у земљи слободе. Међутим треба имати стрпљења; моје побољшање иде страховито полагано. Што не могу да плетем лепе ствари од разнобојне вуне и да се смешим као љупка бела старица? Али она има кћер, која је данас долазила.

Досадно ми је у болници. Загушљиво ми је. Не знам куда да се денем. Сањам о једној соби, само мојој, тихој, са затвореним вратима, у којој бих се одмарала кад се вратим из париских музеја са пуним очима најславнијих слика и најузвишеније скуптуре, у којој бих на миру радила у многе дане кад никуда не могу да изиђем. Благословена машта! Она ме је ваљда сачувала да се досад не убијем.

Велика врата на великој сали се широм отварају. Два јака болничара уносе носила. То је нова болесница. Нова болесница није ништа ново за нас у болници. За њу је већ спремљен један низак, стари, ваљда последњи кревет. Болница је препуна. Људи у белим дугим капу-

тима спуштају носила на под, не баш пажљиво. Жена простијег типа; радница, налик на нашу поварошену сељанку. Она спава на носилима. Не буди се ни кад је спуштају на под, ни кад је дижу и мећу на постељу. Болничарке је свлаче и облаче јој болничку кошуљу и реклу. Она хрче, као под хлороформом.

Зимско вече поклопило мраком и маглом Париз. Чини ти се видиш неке градове, неке тврђаве, нека пристаништа и неко море. Обмана. То је начинила магла од великих, огромних париских кућа. Париз тоне у маглу. Само хиљаде, милиони, његових очију светле у мраку. Тако волим те светлости Париза. Иза свакога окна један живот, живот културнога човека. Замишљам ко иза кога прозора живи и шта сад ради. У Паризу може много да се машта.

Шшш! Долази доктор. Све се одједном утиша. Црномањаст млад човек, налик на кога нашег српског јунака, мало издаље, са нечим специфично француским, сасвим изблиза. Пун је самопоуздања и одважности. И колико тај човек ради! Овде сам већ три месеца, и није било дана кад он није дошао. Све болничарке и болничари имају по један дан у недељи слободан, само он увек долази, понекад два и три пута, кад има тешких и нових болесника.

Љубазно прилази болесници и пита је: — Како сте? — Она хрче. Он јачим гласом понавља питање. Ње се то баш ништа не тиче. Доктор је мало продрма за раме и каже јој да покаже језик. Она спава. Он јој меће прст на нос и вели: — Пратите погледом мој прст! — И премешта прст жени на чело. Она мало колута очима, као да је осетила нешто.

— Добро — вели доктор и хвата је за руку. Али, као да се руга његовоме: добро, још гласније хркање се разлеже по великој соби, пуној белих постеља и болесних жена.

Доктор јој високо диже руку и нагло спушта, она пада као мртва. Друга тако исто. И обе ноге. Као опи-

јена; и жива и мртва у исто време. Он проба рефлексе, осетљивост нерава. Слуша срце, плућа. Гледа уши. Претурa је, преврће као ствар — она спава. Пита болничарке шта је било с њом. Оне не знају. Ко је довео? Оне кажу да њен муж чека у ходнику. Доктор излази и после неколико тренутака враћа се, обавештен, колико је могућно. Наређује да је свуку, да је метну да седне.

Свукли су је. Мршаво, измучено, нечисто тело. Ништа није лепше него младо добро израсло тело жене, ништо жалосније него старо онакажено тело жене. Бело месо и живи костур. Живот и смрт. Међутим ова жена није стара. Наместили је да седне. Леђа окренула светлости. Леђа се савила, глава пала на груди. Тело не пада само зато што га држе два пара болничарских руку. У болници све замукло. Нова болесница овога пута је заиста нешто ново.

Болничарке носе инструменте, игле, епрувете. Наш високи поносити доктор клекнуо на камене плоче и јодом намазаним прстима тражи нешто између пршљенова кичме. Тражи место где ће да убоде. На креветима, мртва тишина. Све очи упрте на ту страну. Осам жутих сијалица и десет огромних црних прозора, све као да гледа шта доктор ради.

Он је нашао. Узима иглу из болничаркине руке и убада снажно и дубоко. Потмули јаук испуни за часак собу и заглуши хркање. Затим опет тишина. Човек пун самопоуздања узима из беле пружене руке епрувету и подметну је под своју шупљу иглу. Жућкасто сива течност капље у стаклену цев. Више од пола цеви. Доста. Доктор се диже. Тек тада опазисмо да је клечао. Чинио нам се моћан као какав бог. Нареди шта ће да раде и оде.

Али после његова одласка не чу се, као обично, зубор гласова, нити се подиже граја.

Љупка, црномањаста болничарка, увек чиста, снежно бела, налик на анђела утешитеља, донесе кутију пуну шупљих стаклених куглица. И поче један нимало ан-

ђеоски посао. За лајика све је то чудно. У руци држи једну малу буктињу: танак штапић и на врху њега запаљена гужвица памука наквашена у алкохолу. У сваку чашицу редом завуче за часак пламен и одмах ставља стакло на леђа болесне жене. Тако напуни леђа са обе стране кичменог стуба. Светлуца округло стакло, грче се чудно накићена леђа, а у куглицама испод сваког у месо забодена круга диже се поједна црвена месната полулоптица. После десетину минута поскида све кугле и по сваком црвеном испупчењу закристи нечим оштрим, свакако комадићем сломљеног стакла. Као кад се калеме богиње. Затим опет мало загрева стаклене куглице и ређа их по леђима шареним као да су пуна печених колачића. Из посекотина почиње да капље крв и да са купи у округлим чашицама. Кад је већ било доста, она их је поскидала и крв из сваке сипала у једну обичну чашу. Била је пуна. И она је однела.

Што то раде? Је ли то заиста потребно? Ах, болница милосрђа, како понекад изгледа немилосрдна!

Свршило се и то. Обукли јој кошуљу и реклу од грубог платна, метнули је у постељу, и поново се чуло непобедно хркање. Као да ништа није ни било.

У овај позни час један човек и једно девојче приђоше њеној постељи. Изузетно су их пустили. Зацело су досад чекали у ходнику и молили доктора. Они ништа не знају о овоме што се малопре догодило, њен муж и њена кћи. Један човек средњег раста, јак, не дебео, с црним брковима и црним мало проседелом косом и са округлом ћелом на камену; у лицу бео и румен; у изразу запрепашћење и туга. Код нас би он могао бити бакалин, или пиљар. Шта је у Паризу не знам; у болници је муж ове жене. И њена кћи — скромност и доброта од шеснаест година. Брижно се нагла над болесну мајку, и младо тело јој се љупко оцртава кроз капут од мекане вуне. Како је лепа! А та радна жена је њена мајка.

Они је зову, љубе, пипају јој чело. Шапну нешто

једно другоме и опет се нагињу над њу. Пажљиво јој отварају прстима очи. Она као да их за часак погледа и — опет хрче. Девојчица плаче. Сва је црвена од суза. И опет је лепа. Отац је милује по рамену. И он плаче. И њима је то све ново и чудно. И ужасно.

Отишли су. Болничарка их испратила. Она иста што има покрете као анђео и што ме увек нечим подсећа на Дантеову Беатриче. Она им каже да сваког дана могу доћи у један сат по подне.

Ноћ у болници! Ноћ у болници у Паризу. Сијалице угашене, само над двојим вратима две плаве лампице сијају као два опала у мраку. И окна прозорска цртају по целој таваници безброј квадрата. Спавају болесне жене. Шта сањају? Она што има врућицу на сав глас расправља нешто са неким. Моја сусетка, нова болесница, хрче. Ништа је не буни што једна бака од осамдесет и седам година, која се боји ноћи и смрти, јауче у сну и зове у помоћ: „Мама! Мама!“

Језиво. Ноћ у Паризу. У томе Паразу, где је ноћ живот, где има толико позоришта, кафана, лепоте и лудости. Ноћ у болници — о, то је нешто друго!

Ослушкујеш, трзаш се, мислиш, бринеш. Најзад заспиш и сањаш своју земљу и своје миле. Из сна те тргне нечији јаук или нечији страховит кашаљ који кида плућа. Ноћ црна, дугачка. Мисли колико хоћеш. А мисли све црне. Болница спава. Само бела болничарка тихо обилази, и, чудновато, и она тамо далеко у дну сале, у тами, изгледа црна.

Пред зору је ваздух у болници отров. Јутарња смена отвара прозоре. Са даном враћа се нада. Онај оптимизам који одржава човека у животу.

Сутра-дан она је исто тако хркала, а студенти, једна млада плава девојка и један смеђи дечко, прегледали је, куцали, пипали, преметали и нешто бележили. Учили на њој. Без тога се не може знати. Ја то знам, па ипак

ми је било жао и њих. Своју лепу младост проведе крај ругобе и трулежи — јер болест је ругоба и прљавштина — из хуманости или из рачуна.

После подне у један сат дошао је њен муж и њена кћи. И сутра-дан по подне и увече. Доктор им је свакако рекао да ће умрети. Јер су много плакали. Дошла је још једна мала црномањаста жена, зачуђена, али не много ожалошћена — заова болесничина, сестра њенога мужа. Она је брижно гледала свога брата и гладила по коси своју сестричину. А мала није могла да схвати и да се помири с тим да јој се мати неће више пробудити, и не-престано ју је молећиво звала, љубила у чело и у руку. Долазила је и друга једна девојчица, другарица болесничине кћери. Она је тешила своју другарицу, коју без сумње воли, старала се да буде тужна и озбиљна, али није могла да савлада неку унутрашњу радост њенога личног живота, и све се на њој смешило.

У недељу увече настао је тајац у болници. Неко шапну: умрла је. Није то била рђава смрт: у четвртак пала, у петак, суботу и недељу спавала жива, затим тихо из заноса прешла у смрт. Само престала да хрче.

Заклонили су је параваном, свукли, увили у чаршав и као велики пакет метнули на колица и послали је кући.

Умрла је пре него су њен сок из кичме вратили из Пастерова Института с анализе. Али доктори су знали од чега је умрла. Ако не могу увек да спасу од смрти, они бар знају од чега је наступила смрт. Они нису богови, иако много могу. Али и Бог је допустио, или оставио смрт.

Она је прошла кроз болницу као кроз предграђе смрти. Нама то ништа не смета да верујемо да ћемо ми проћи кроз болницу као кроз чистилиште живота.

Унутра поред смрти нада. А напољу хуји Париз.

[Из књиге „Дом милосрђа“].

Милица Јанковић.

НЕКАД И САД.

Као дете, ја сам увек једва чек'о
 Да се вратим, да те видим, стари крове,
 И пред тобом, кућо моја, још далеко
 Ја осећах да ме нешто теби зове;
 Да ми срце на крилима теби лети —
 И тој жељи није могло одолети.

А сад скоро, кад сам онуд пропутов'о,
 Са воза сам угледао моје село.
 Торањ стари. Све је друго било ново.
 И срце је пустој жељи одолело —
 Ал' је ипак задрхтало, јаче било,
 А око ми заиграло, засузило.

Жарко Обренов.

МАЛА ПРИЈАТЕЉИЦА.

Кад год зажмурим, стари врт, са зидовима на којима
 се расцветала павитина, појављује ми се увек велики, а
 ви увек мали, лица озарена слободним и несташним
 смехом.

И ја вас увек видим у трави обасјаној сунцем, у
 којој дршћу јутром светле мреже, како, лаки и покретљиви
 чим се пробудите, тражите очима цвеће и птице.

Никад човек није могао бити сигуран да неће видети
 како се на највишој грани појављује из лишћа ваше лице
 плавојке и ваша бела хаљина, као пузави цвет усред врта.

Био сам старији од вас само за неколико дана; и
 мислим да никако обоје нисмо могли имати више од два-
 десет година. Ваше су ћуди господариле мојом неодлучном
 душом, и ја сам као луд ишао за вашим несталним жељама.

Ви сте познавали моју слабост и непрестано сте се,
 подругљивим речима, због којих сам плакао по који пут,
 брехали на моје срце, још онда занетом нежношћу и сном
 и мудрим намерама, шапутаним полугласно.

Ви нисте хтели да видите моје очи, пуне прекора,
 а ја сам журно ишао за вама тужан.... Ја сам онда

волео тихе игре, у којима се осећа међусобна блискост и у којима се говори: „Господине, госпођо!“ именујући се.

А ви сте, презирући лутку и куће од песка, волели само шумне, дечачке игре; ваша је једина срећа била да будете неухватљиви, а ваши би се покрети срдили, кад бисте били заробљени.

Ви сте ускоро почели да бледите над књигама које је ваљало учити, јер су ваши снови, за великим мрачним зидовима куће, гонили инсекте по биљу што цвета.

Слова су, једно за другим, дуж сваког реда, пролазила у дугом низу, као мрави, безочни врапци су долазили и позивали вас, а ви сте из далека гледали дрвета, своје пријатеље.

Ви сте слушали како пси трче преко рудине, и имали сте по који пут сузе у очима, а ваша мала душа била је сва суревњива на њихову трку пуну заноса и њихове скокове пуне веселости.

Ви нисте схватили да у врелом часу, кад трепери шум лета, може да се живи без слободе, док вам се сав велики врт смеје и очекује вас.

Ваше се срце бунило и није разумевало да је потребно да напрежете своје расејане очи над непознатим речима, уместо да одете, под сламним шеширом, и трчите под сунцем, запљускивани свежим ваздухом.

Уместо да се ваљате по трави и маховини и мрвите у својим рукама руже цбунова!... А само увече ви сте били озбиљни и нежни и имали споре покрете, а погледе замишљене.

Ви бисте се приближавали пријатељској кући, чим бисте осетили сенке на путу; али сте били плашљиви и, одједном, у светлости што бледи, испало би вам цвеће што сте га држали у руци.

Звали сте ме очима; мој час је био дошао, и ви сте, покорни, пристајали да седнете крај мене, а моја нежност, занемарена преко целог дана, најзад вам је била прибежиште, кад се вече приближавало.

Тада се нисте смејали, нити сте били дивљачни;

сами сте тада узимали моју руку и држали је на мојим коленима; скоро заљубљене речи долазиле су вам на усне, док је око нас врт умирао...

Незаборавне су то вечери, кад смо, већ разнежене душе, осећали да смо уједињени двоструком потребом — ви да budete штићени, а ја да вас браним од тмулих шумова вечери што су се чули у даљини.

Моје руке, савијене око вашег врата, гониле су страх; ви сте сагињали главу и затварали очи, јер сте, већ онда можда, волели у том дугом загрљају наду у срећу нејасну и тihu.

И мало по мало, прибијени јако једно уз друго, непомични, неми под замраченим небом, ми смо једино чули куцање мога и вашег срца и желели само да тако останемо.

(С француског, М. Видојковић).

Андре Ривоар.¹

УСТРГНУТА СРЕЋА.

Порани јутрос Јаглика,
Убава мома Јаглика,
Порани рано на воду,
На извор воду студену;
Порани рано пре зоре,
Пре беле зоре и дана:
Нико је будан не виде,
Нико је живи не срете.

Кад стиже бела Јаглика
На извор воду студену,
Забаци белу мараму,
Разгрну грло лабудно,
Те уми лице румено,
И нали водом судове,
Па викну гласно из грла,
Из грла бела, лабудна:

¹ Из „Пути Заборава“.

„Извор ми вода жубори;
Зелен ми гора шумори;
Орли ми лете високо
И шире крила широко —
Ал' залуд вода жубори,
И зелен-гора шумори,
И орли лете високо,
И шире крила широко:
Крила су моја сломљена,
Душа у црно завита.

Не ли у први заранак,
У први синоћ заранак,
СТИГОШЕ бели сватови,
КИЋЕНИ бели сватови,
СТИГОШЕ, мене да просе
За младо момче Ивана.

Момче је младо, умилно,
К'о роса младо, премладо,
К'о икона је убаво,
К'о зелен-бор је високо,
Ваздан у њега да гледаш —
Па очи да не одвојиш!

И мајка приста и даде,
И ја без речи пристадо',
Ал' отац — не да, па не да,
Не даде... срећу устрже.

Ноћ ми је била година;
Сву ноћ се кидам, претурам;
Јер њега више од синоћ
Никада нема да видим.

Па пођох рано на воду,
Да душу мало разгалим...
А кад на воду пристиго',
Извор ми вода жубори;
Зелен ми гора шумори;
Орли ми лете високо
И шире крила широко —

Ал' залуд вода жубори,
 И зелен-гора шумори,
 И орли лете високо
 И шире крила широко:
 Крила су моја сломљена;
 Душа у црно завита.

Бл. К. Ристић.

ПРЕКО ПРЕРИЈА.

б.

Једном смо нашли у удубљењу под стеном човечји костур, па иако смо по остатку косе, прилепљене за слепоочнице, и по оружју познали да је индијански, ипак нам злокобни осећај стискао срце, јер се чинило да нас овај труп са искеженим зубима опомиње да нема спаса ономе који овде залута. Тога истога дана Том остаде на месту мртав, павши с коњем са стеновите ивице. Нека суморна туга обузе цео табор; пре смо ишли бучно и весело, сада ни кочијаши нису псовали, те је караван ишао немо, само су кола шкрипала. И мазге су се арумиле све чешће, а кад један пар стане као укопан, сва су се кола иза њих морала зауставити. Најгоре ме је гризло то што у овако тешким и мучним тренуцима, кад је жени више но икад требало моје присуство и потпора, ја нисам могао бити поред ње, јер сам морао готово да се удвостручавам и утростручавам, да бих дао пример, крепио снагу и поверење. Људи су, додуше, подносили напоре с истрајношћу урођеном Американима, али су напрезали последњу снагу. Једино је моје здравље издржавало све напоре. Бивало је ноћи када ни два часа нисам имао одмора; вукао сам кола заједно са осталима, постављао страже, обилазио логор, укратко, радио сам двапут више но и један од људи; али ми је срећа давала снаге. Јер кад сам, уморан и изнурен, у неко доба стизао до својих кола, налазио сам тамо све што ми је најдраже на свету: ведро срце и драгу руку, која ми је брисала знојаво чело. Лилијана, иако мало слаба, хоти-

мице није хтела да заспи пре мога доласка, а кад сам је корео због тога, затварала ми је уста пољупцима и молбом да се не љутим на њу. Кад је положим у постељу, заспи, држећи ме за руку. Често ноћу, кад се пробуди, утутка ме дабровим кожама, да се боље одморим. Увек блага, слатка, заљубљена и брижна око мене, довела ме дотле, да сам је просто обожавао и љубио скутове њене хаљине као неку највећу светињу, а наша кола су ми била безмало као нека црква. Тако мајушна према овим каменим зидовима до неба, по којима је водила подигнутим погледом, ипак ми их је толико заклањала, да су се крај ње они губили из мојих очију, и да сам усред тих горостаса видео само њу. Никакво онда чудо што сам ја, док је осталима нестајало снаге, још је имао и осећао да ми је неће недостати, докле год она буде у питању.

После три недеље путовања стигосмо најзад у једну пространију долину, коју је градила река Бела. На уласку у њу, Индијанци од колена Уинтах спремили су нам заседу, која нас је мало довела у забуну; али кад њихове црвенкасте стреле почеше да долећу и на кров од кола моје жене, ударих с људима на њих тако жестоко, да су се одмах разбегли. Побили смо их три четвртине. Једини заробљеник, кога смо ухватили жива, млад, шеснаестогодишњи дечак, повративши се мало од страха, стаде показивати на нас и на запад и понављати оне исте покрете које су чинили Јампоси. Чинило нам се да хоће да каже да се бели људи налазе у близини, али је у то тешко било веровати. Међутим то се показало као истинито, и лако је замислити чуђење и радост мојих људи, када смо другога дана, силазећи с једног високог зараванка, угледали на дну простране долине испод нас не само кола, него и куће од дебала, тек изишлих испод секире. Те су кућице правиле круг, у чијој је средини била велика шупа без прозора. Присуство људи моје расе на томе месту испуни ме чуђењем, које убрзо пређе у страх, кад помислих да то могу бити „outlaw-и“, (раз-

бојници), који су се после учињених злочина крили ту од смртне казне. Из искуства сам знао да се такви друштвени измети склањају често у врло далеке и пусте крајеве, где граде чете одлично војнички уређене. Често су они били оснивачи неких нових друштава, која су с почетка живела од разбојничких напада на насељеније крајеве, а доцније, при све већој навали становника, претварала се поступно у уређене државе. Често сам се сретао са outlaw-има у горњем току Мисисипе, када сам, као насељеник, спуштао дрва у Нови Орлеан, и често имао с њима кржаве сукобе, а њихова суровост и ратничке особине били су ми добро познати.

Ја их се не бих плашио, да с нама није било Ли-лијане, али при помисли у какву би опасност она запала у случају да ми изгубимо битку и ја допаднем смрти, коса ми се јежила на глави, и првипут у животу бојао сам се као последња кукавица. А био сам уверен, ако су то outlaw-и, да никако нећемо избећи битку, а биће тежа но са Индијанцима.

Стога одмах обавестих људе о вероватној опасности и уредих их за бој. Био сам спреман или да погинем, или да сатрем до ноге то гнездо стршљенова, те одлучим да ја на њих ударим. Међутим су нас из долине спазили, и два коњаника полетоше у трку к нама. Ја одахнух, јер outlaw-и не би слали посланике. И доиста се показа да су то стрелци америчкога друштва за трговину крзнима, који су на томе месту имали летњи логор, или такозвани summer-camp. Дакле, место битке очекивали су нас најгостољубнији дочек и свака помоћ од тих сурових, али честитих пустињских стрелаца. Примише нас раширених руку, а ми смо захваљивали Богу што нам је, погледавши на нашу невољу, спремио овако сладак одмор. Већ је два и по месеца како смо оставили Big Blue River; снага нам је била испрпена, мазге једва живе; а овде смо могли отпочинути коју недељу, у свакој безбедности, при обиљу хране за нас и паше за стоку.

То је за нас био прави спас. Мистер Торстон, командант логора, човек васпитан и просвећен, видевши да ја нисам обичан преријски простак, одмах се спријатељи са мном и понуди свој дом за становање мени и Лилијани, чије је здравље опадало све јаче.

Два дана сам је задржао у постељи. Била је толико изнурена, да за прва двадесет и четири часа није скоро отварала очију; за то време ја сам пазио да јој ништа не омете одмор, седећи крај њене постеље и гледајући је по читаве сате. За два дана се толико опоравила, да је могла да излази; али јој нисам допустио да се такне ма чега. А и моји су људи првих неколико дана спавали као кладе, где је ко легао, и тек после смо се латили оправљања кола, крпљења одела и прања рубља. Честити стрелци су нам свуда помагали од срца. То су били махом Канађани, у служби трговачког друштва. Зиму су проводили у лову, хватајући у замке даброве, убијајући творове и куне, а лети су се прикупљали у такозване summer-camps или летње логоре, у којима су била привремена стоваришта кожа. Тек ту, на брзу руку прерађене коже ишле су под пратњом на исток. Служба тих људи, нијмљених на неколико година, била је неисказано тешка; морали су одлазити у крајеве веома далеке и пуне, где је, додуше, било у изобиљу свакојакога звериња, али где су живели у сталној опасности и непрекидном рату са црвенокошцима. Истина, за то су добивали велику плату, али их већина није служила плате ради, него из љубави према пустињском животу и пустиловинама, којих никад није недостајало. А био је то људи велике снаге и здравља, кадрих да поднесу сваки напор. Њихов огроман раст, кожне капе и дуги карабани подсећали су моју жену на Куперове приповетке, које је читала у Бостону; стога је и посматрала врло радознано цео логор и све њихове обичаје. Дисциплина коју су сами одржавали, била је као у неком витешком реду, и Торстон, главни агент друштвени и њихов заповедник, владао је потпуно војнички. Уз то су ти људи били

потпуно честити, те нам је међу њима време дивно пролазило, а њима се наш табор веома допао, и говорили су да још нису видели овако уређена каравана. Торстон је пред свима хвалао мој план путовања северним путем, уместо преко Сен-Луја и Канзаса. Причао нам је да је караван од триста глава, који је ишао оним путем под командом некаквога Марквуда, после многих патња од жеге и скакаваца, погубио запрежну стоку, па су га после побили Индијанци Арапахоци. То су они знали од самих Арапахока, које су, опет, они потукли до ноге у једној великој битци и отели им више од сто скалпова¹, а међу њима и скалп Марквудов. Та је вест имала силно дејство на моје људе, те је и сам стари Смит, најискуснија скитница, који је испрва био противан путовању преко Небраске, рекао ми пред свима да сам више smart (препреден) од њега, и да би он могао ићи у школу код мене. За време боравка у гостољубном летњем логору потпуно смо повратили снагу. Сем Торстона, с којим сам везао стално пријатељство, познао сам ту у целој Америци чувенога Мика, који није припадао логору, но се, сам-трећи, са два чувена ловца, Линколном и Кидом Картоном, скитао по пустињи. Ти су чудни људи утроје водили ратове са целим индијанским племенима, а њихова вештина и надчовечанско јунаштво увек су им обезбеђивали победу. Име Мик, о коме је досад написана не једна књига, било је толико страшно Индијанцима, да је његова реч више вредела но уговори са Сједињеним Државама. Стога га је влада често употребљавала као посредника, и најпосле га именовала гуверном Орегона. Кад сам се ја с њим упознао, имао је близу педесет година, али му је коса била црна као гавраново перје, а у погледу се огледала добросрдичност и необуздана смелост. Сматран је као најјачи човек у Сједињеним Државама, и кад сам се ја с њим окушао, био сам, на опште чудо, први којега није могао да обори. Тај

¹ Скалп — одрана кожа с лубање.

човек великога срца веома је заволео Лилијану и благо-
сиљао је кадгод нам је долазио у походе, а при од-
ласку даровао јој пар дивних малих опанчића, које је
он сам начинио од јелење коже. Тај дар је баш добро-
дошао, јер моја сиротица није имала ни једне целе
ципеле.

Наставили смо најзад пут, под добрим знацима,
снабдевени тачним упуствима, којих дубодолина да се
држимо у путу, и великом количином усољене дивљачи.
И не само то. Честити Торстон нам је узео најгоре мазге,
а дао нам своје, снажне и одморне. Уз то нам је Мик,
који је већ био у Калифорнији, причао права чуда не
само о њену богатству, него и о благом поднебљу, о
лепим хрстовим шумама и горским дубодолинама, којима
равне нема у целим Сједињеним Државама. Ми се томе
веома обрадовасмо, јер нисмо знали о мукама које нас
очекују пре доласка у ту обетовану земљу. Кренувши
се, дуго смо махали шеширима на remember (у знак се-
ћања) добрим Канађанима. А мени је тај дан одласка
остао вечито урезан у срцу, јер ми је још тога попо-
днева љубавна звезда мога живота, сва румена од стида
и узбуђења, шанула на ухо нешто, због чега, кад сам
чуо, сагао сам јој се к ногама и, плачући од силнога
потреса, љубио колена тој на само жени, него и будућој
мајци мога детета.

VIII.

Две недеље по одласку из летњег логора ушли
смо у Утаху, а путовање, иако не без тешкоћа, ишло је
живље. Имали смо још да пређемо западну страну Сте-
новитих гора, које су градиле сплет огранака под именом
Вахсатске планине. Али две велике реке, Зелена и Ве-
лика река, чији састав гради Колорадо, и многобројне
притоке њихове, просецајући планине у свима правцима,
отварају у њима доста лаке пролазе. Тим пролазима
стигли смо, после неког времена, чак до језера Утах, од
кога настају слане земље. Око нас је био чудан, једнолик

и суморан крај, велике травне долине, опкољене амфитеатрима тупо засечених стена, ређају се једна за другом, вечито једнаке и досадно једнолике. У тим је пустињама и стенама нека суровост, нагост и мртвило, тако да подсећају на библијске пустиње. Језера су ту слана, а обале јалове и неплодне.

Дрвећа нема; на огромним просторима гола земља зноји се сољу и поташом, или обраста сивим биљем ваљкастога и дебелог лишћа, које, преломљено, лучи лепљив слан сок. Пут је досадан и суморан, јер пролазе читаве недеље, а пустиња пукла у недоглед и прелази у вечито једнаке, једнако кршевите равнице! Снага нас опет поче да издаје. На преријама је око нас била једноставност живота, овде једноставност мртвила.

Нека утученост и равнодушност према свему обузе поступно људе. Прошли смо Утаху: непрестано ове мртве земље! Ушли смо у Неваду: то исто! Сунце је толико пекло, да је глава пуцала од бола; зраци, одбијени од површине покривене сољу, вређали су очи; у ваздуху се дизала, незнано откуда, прашина која је изазивала запаљење очних капака. Запрега је сваки час падала на нос, често падала ударена сунчаницом. Већину људи одржавала је једина мисао да ће се кроз недељу-две видети Сијера-Невада и иза ње жељена Калифорнија. Међутим су дани и недеље пролазили у све већим напорима. У току недеље морали смо оставити троја кола, јер није имало довољно запреге. О, то је била земља јада и несреће! У Невади је пустиња постала још више глуха, а наш положај гори, јер су нас заокупиле болести.

Једнога јутра казаше ми да је Смит болестан. Одох да видим шта му је и са страхом видех да је тифус оборио старога рудара. Оволико се поднебља не мења без казне; умор при кратким одморима стално се осећа, а клице болести развијају се од премора и неугодности. Лилијана, коју је Смит волео као рођено дете и венчао, хтела је пошто пото да га негује. Ја сам се страшно

плашио за њу, али, слаб човек, нисам јој могао забранити да буде хришћанка. Седела је, дакле, по читаве дане и ноћи крај болесника, са тетком Аткинс и тетком Гросвенор, које су се угледале на њу. Али је другога дана старац изгубио свест, а осмога дана умро на Лилијаним рукама. Сахранио сам га, проливајући искрене сузе над мртвим телом човека који ми је био не само помоћник и десна рука у свему, него и прави отац нама двома. Мислили смо да ће се после овакве жртве Бог сажалити на нас, али је то био тек почетак јада, јер се истога дана разболе други рудар, а после се свакога дана понеко пео у кола и остављао их тек кад смо га скидали да га положимо у гроб. И тако смо се вукли по пустињи, а за нама се вукла зараза, јуришајући на све нове и нове жртве. Разболе се и тетка Аткинс, али, захваљујући Лилијаниној нези, болест јој прође срећно. За то време мени је душа обамирала, и често, док је Лилијана била код болесника а ја негде на страни пред табором, сам у мраку, стискавао сам слепоочнице рукама и у молитви пузио, као пас, пред Богом, скавичући за милост према њој и не смејући да кажем: „Нека буде твоја, а не моја воља!“ Понекад ноћу, и кад смо заједно, пробудим се нагло, јер ми се учини да зараза отвара платно на мојим колима и тражи Лилијану. Сви часови када нисам био са Лилијаном претворили су ми се у мучење, под којим сам се повијао као дрво на ветру. Но Лилијана је досада издржавала све муке и напоре. Падали су најснажнији људи, а она је истина била смршала, бледа и са све виднијим знацима трудноће, али здрава. Нисам чак смео ни да је питам је ли здрава, само сам је узимао у наручје и притискивао на груди дуго и дуго, а кад сам што и хтео да кажем, нешто ме је толико стезало, да нисам могао речи да прословим.

Ипак сам мало по мало почео да се надам, а у глави ми нису више брујале речи: *Who worshipped and servend the creature more than the creator!?* (Ко је обошвао и служио више створењу него Створитељу).

Примицали смо се већ западној страни Неваде, где се иза појаса мртвих језера завршавају слане земље и кршевита пустиња, а опет настаје равнији преријски појас, зеленији и насељенији. Кад се после два дана хода нико не разболе, помислио сам да се наша невоља завршила. А и било је крајње време!

Девет људи умрло, шест још болесно; под утицајем страха од заразе, дисциплина је почела да попушта; коњи су нам скоро сви поцркали, а мазге су више личиле на костуре но на живе створове. Од педесеторо кола, са колико смо пошли из летњег логора, још су се само тридесет и двоја вукла пустињом. Уз то, пошто није хтео да иде у лов, из страха да не падне негде далеко од логора и остане без помоћи, храна, необнављана, била нам је на измаку. Већ недељу дана, хотећи да је приштедимо, хранисмо се кртицама, али је њихово месо заударало и толико нам огадило, да смо га једва могли јести. Уосталом, ни те чемерне хране није било у довољној количини. Али је иза језера дивљач постала чешћа, а паша обилатија.

(С пољског, Л. Р. Кнежевић).

Хенрик Сјенијевич.

— Свршиће се —

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ ЦРНОГЛАВКЕ.

6.

26. новембар

Колико смо јадни, друго, кад не можемо да судимо о својој властитој срећи! Писала сам ти писмо које је данас горска иронија, које не могу да читам а да не плачем. Чуј! Стајали смо крај прозора срећни, ћутећи и сањајући. Наједаред се зачу лајање Стражара, затим глас мога оца и Ђиђи. Тргох се назад и затворих прозор. Дрхтала сам као да сам учинила неко велико зло. Отац ме нађе у кревету. Обузела ме беше нека ватра, која не попусти целе ноћи. Јудита није свраћала к мени; чула сам је где говори у средњој соби; као да је била љута

на мене. Сутра-дан устадох тако бледа, да отац хтеде послати по лекара. Мало затим мајка ме позва у своју собу, и чим је погледах у лице, заклецаше ми колена. Говорила ми је дуго о својим и о мојим дужностима, о моме звању, о потреби коју ми је сиромаштво наметнуло да следујем том звању. Говорила ми је о опасности којој је девојка, намењена манастиру, изложена и у најобичнијим односима, и заврши наређењем да у будуће, кад неко туђ буде дошао нашој кући, па ма то и госпона Валентини, ја треба да останем у свој собици. Боже мој, како сам могла да издржим мучење оних опомена? Као да је налазила забаве у томе да ме боцка и да ме оптужује на загонетан начин због безбројних опачина, али нисам по њој могла разумети да ли је доиста опазила да је Нино напустио игру, само да к мени дође. Више пута, док је она говорила, чинило ми се да ћу се онесвестити, али она није запазила моје бледило, моје дрхтање, као ни то да сам морала да се ухватити за наслон једне столице, јер се нисам могла држати на ногама. Да је то спазила, била би се зацело сажалила и уштедила ми муку. Кад сам могла да останем сама, легла сам; ватра ме опет била обузела, осећала сам се рђаво, и било ми је дошло да умрем.

Јудита ни тада не дође. Била је озлојеђена на мене. Шта сам јој скривила, забога?.. Чинило ми се да сам као они преступници које свак избегава и нико се не усуђује да им се приближи... Црвенела сам због онога прозора, који је стајао наспрам мога кревета као неумољиви тужилац. Она самоћа, она напуштеност утицали су рђаво на мене. Пред вече зовнух своју сестру; осећала сам потребу да је видим, да се утешим. И мој мили тата чињаше ми се озбиљнији него обично. Јудита најпосле дође; учини ми се да је врло хладна према мени. Бацих јој се у наручје; али онај плач, који је мени тако пријао, њу као да је срдио.

Сад сам сама. Рекла бих да ме сви избегавају, мрска сам самој себи. Имају право; много сам скривила.

Једино ми Бог може да опрости, Бог, ком сам сагрешила, јер сам волела једно његово створење много више него њега... Плетем, плетем по цео дан крај прозора, чији су застори пажљиво спуштени, и плачем кад ме послужи срећа да ме нико не види и да могу да дам одушке, а очи ми горе. Небо је облачно, поља су пушта, шуштање шуме плаши ме, птице више пе певају, само понекад, тамо доле, сова плаче... По читаве часове стојим прекрштених руку на коленима и гледам кроз окна мога прозора оне велике, сиве облачине које јуре према западу, и врхове овог дрвећа што се лагано повија и отреса увенуло лишће. Настаје зима и у природи, као што је настала зима у мојој души. Мој Драган је побегао. Сиромах, била сам га одвише напустила! Отишао је да однесе другом крају своје восеље и своје живахно цвркутање, јер атмосфера у којој живим врло је тужна. Стражар сам долази с времена на време, да ме обиђе и да ми измами осмејак. Хоће да га погладим, приближи ми се лагано, устежући се, питајући ме својим лепим очима да ли је непристојан, маше репом, лиже њушку, а све то значи: опрости због оволиког наваљивања. Дође да наслони главу на моја колена, да ми каже да ме још воли, а кад одлази сневесели се, али још увек маше репом и заустави се на вратима, да ми каже збогом.

Целог дана чујем у другим собама глас господе Валентини где разговарају са мојима. Два-три пута сам зачула неки глас који ми је допро до срца... његов! Он! Он! Увек он! Увек овај трн забоден у срце, ово искушење у души, ова ватра у крви! Он ми је увек пред очима, непомичан поред оног прозора, с лицем у рукама. Онај глас ми је увек у ушима, руке су ми увек влажне од онога плача. Боже мој!

Неколико пута сам чула кораке пред мојим прозором, чинило ми се као да ће срце да ми искочи из груди. Спопаде ме вртоглавица, малаксалост, бунцање.

Не могу више да плачем, не могу да спавам, не могу више ни да се молим. О, Маријана моја!

Шта ће он мислити о мени, кад ме више не види? Хоће ли знати да ми је забрањено...? Хоће ли ме клети? Да ли ће се љутити? Да ли ће ме заборавити, а чини ми се да ћу полудети при самој помисли да би он могао мене да заборави. Понекад, зором, кад сам уверена да ме нико не може изненадати, отворим лагано прозор, па гледам доле, на крај долине, кућу у којој он станује. Можда он у то доба још спава? Гледам његов кров, његов прозор, ону вазну са чеминима, ону лозу која засењује његова врата. Тражим да погодим место где ће се он наслонити, налакћен, пошто отвори прозор, замљу на коју ће најпре ногом стати, па како ће својима првим погледом потражити мој прозор... Јер срце ми говори да ће његов први поглед бити управљен мом прозору, и да ће он знати да сам овде била, да га гледам како спава, да мислим на њ! Увек на њ, у сновима, пре но заспим, тек што се пробудим, у молитви. О, Маријана, моли се за ову грешницу, која је слаба пред својим грехом. Пошљи ми ону амајлију Госпе од Кармена, која је у Риму освећена; пошаљи ми твоју књигу молитава. Хоћу да мислим на Бога, да молим Богородицу да ме заштити, да ме под свој милостиви плашт, сакрије од очију света, од мене саме, од мојега стида, од мојега греха, од божје казне.

20. децембар.

Била сам болесна, другарице моја, веома болесна, и зато ти нисам писала. Било је дана када су сви плакали, а ја сам хвалила Бога, што ми је бар дао спокојство изнемоглости. Видела сам сва она бледа лица око своје постеле, оне сузе, притајене понеким осмехом још жалоснијим од суза, и моје су очи све виделе као у сну и гледале спокојно. Видела сам све своје миле, све... само њега не. Ваљда су му забранили да долази? Ипак са оном неком истањеном осетљивошћу болесника, ја

сам осећала да је он био ту, иза оног прозора, да је плакао, молио се, и моје очи, сите живота, упорно су гледале у она стакла, кроз која је зрака зимског сунца падала на моју постељу. Не умем да ти изречем све што сам осећала; била сам мирнија, лакша у оној атмосфери мира и ведрине; мислила сам увек на њега, али са тако спокојном мишином, да ми се чинило као да сам међу анђелима, и да ме један од њих, по имену Нино, ухватио за руку, дозивао, и да смо обоје посматрали звезде као оне ноћи.

Хладно је, киша пада. Знаш како је жалосно кад плусак удара о прозоре. Птице долећу, дршћући, да потраже заклона испод стрехе, ветар завија у кестеновој шуми; осем те меланхоличне хуке све је мирно. Јутрос сам устала првипут, посрћући, малаксала. Да видиш како ти пишем, наслоњена на брдо од узглавља, заустављајући се сваког часа да одахнем, да отерам зној са чела. А ипак, видиш, хладно је. Глава ми је отежала, рука ми дршће, мисао је збуњена, нестална. Рекоше ми да си била дошла да ме обиђеш. Не сећам се, Маријана моја. Биће то било онда, кад нисам знала шта се око мене догађа. Ова мала собица, у којој сам толико претрпела, овај креветац, ово распеће, овај намештај, као да је постало део мене саме. Провела сам толико дугих часова у маланхоличној иепокретљивости за време мога опорављења, маштајући ни сама не знам о чему, разгледајући све предмете своје собице, да су ми и облик покућства и готово изглед дувара постали драги.

Лекари говоре да ми је сад боље. Богу хвала! Јер треба увек хвалити доброг Бога за његова дела.

Мој отац, Јудита, Ђиђи, ти и Анета бићете задовољни. А он?... Па и он!

Како је слатко повратити се у живот ономе који се налазио на самрти! Да није друго до само гледати сва ова насмејана лица, примати сва ова миловања, осећати да нас воле, гледати небо, слушати ветар, кишу, птице како цвиле због студени. Све ми се чини ново и

лепо; као да се заморена памет изнова буди, и како моја мисао лети ка неком драгом предмету, осећам се угодно изненађена, увиђајући да је постала живља. Волим све и благосиљам Бога. Сви ме хватају за руку, мршаву и бледу, стискају је, целивају... само он не. Устала сам, посрћући, опирући се о намештај, и отворила сам прозор. Боже мој, како је чаробно све што видим, иако је хладно, и земља покривена снегом, а дрвеће оголено и небо црно.

Видела сам тамо доле ону кућицу после толико времена, ону лозу, онај перваз, она врата... Чемина више нема, лоза без лишћа, врата затворена, све има неки жалостан изглед, па ипак учинило ми се да гледам рај... Као да је неко притворио прозор... Боже мој, очи су ми тако слабе! Видела сам неку сенку испред прозора... Он! Он! Та он је! Угледао ме! Чекао ме! О, Боже, Боже, он је, Маријана, зар га не видиш? Он је!

26. децембар.

Најпоследње, лекар ми је одобрио да изидем у подне, кад буде лепо време. Кажу ми да треба да се много чувам, јер сам врло нежног здравља. И моја је јадна мајка била слаба здравља, па је млада умрла. Јуче је био Божић, онај исти божићни празник, који смо у манастиру проводили у песми и весељу целе ноћи. Па она дирљива поноћ, сећаш ли се? Господа Валентини су долазили свих девет дана пред Божић, да играју заједно са мојима. Слушала сам како се разговарају и смеју у трпезарији, где је била наложена добра ватра и врата добро затворена, док је ветар напољу завијао, а понекад се чуло и град како удара у кровове. Како су морали бити срећни у пријатељском кругу, у топлом, добро заклоњени, док је напољу било хладно и киша падала.

Данас смо прославили празник добрим ручком, али без господе Валентини... због мене, зацело, да се не бих сусрела с њим. И празник је био без весеља, ако

га упоредимо с оним пријатним ручком о имендану мога оца. Сећаш ли се?

Јутро је било обасјано топлим сунцем. Била сам изишла мало пред врата; увише ме у мараму и огртач, а тата ме водио. Како је све било лепо и насмејано, небо које је сијало у јасном плаветнилу, сунце које је позлаћивало снег којим беше застрта Етна, модро море, звоници села који су се белели између дрвећа, она поља на којима је зеленило траве пркосило белини снега, шума која је ћутала, јер није било ветра и није више било лишћа да пада, она равница на којој смо се често играли, кокоши које су чепркале по слами, она колибица која се пушила од снега што је на сунцу копнео, птице које су цвркутале на крову, Стражар који се, изваљен, грејаше на сунцу, жена чуварева која је простирала мокре хаљине по оголелим кестеновим гранама и певала, погледајући са неисказаним материнским задовољством двоје своје деце што се играло испред врата.

Да је благословен Бог и да му је хвала за радост и срећу што је даје птици која пева, листу која се развија, гмизавцу који се греје, сунцу које сија, мајци која доји дете у наручју, напаћаној души мојој која се заноси и захваљује му!

Како се зими брзо спушта ноћ! Радо бих остала напољу дуже времена, да се моје јадне груди надишу оног ваздуха што освежава, па да се, под руку са оцем, како боље могу, довучем на крај оне лепе кестенове шуме, где сам провела толико срећних часова. Радо бих села на ону ограду, коју је маховина прекрила зеленим ћилимом. Било је хладно, сунце се опраштало, онамо у долини дизала се густа магла, птице нису више певале. Како је сетна тишина сунчева заласка зими!

Мој отац хтеде да уђем у кућу и да легнем, док су на дивној месечини сијала окна на прозорима. Да су ми бар оставили да гледам ону лепу месечеву светлост, али ми затворише и капке на прозору. Болесна сам, а хладно је... Мора се. Очекивали су господу Валентини на вечеру. Како је лепо божићно вече! И овде у овој

самоћи све има свечан изглед: сељак који се враћа певајући с поља, да прослави Божић у кругу своје породице; ватра која букти под добрим котлом; сељанке које играју уз свирку гајди. Видела сам у кухињи како се готови вечера, дрва спремна за ложење, свеће и карте за играње на трпези, на сточићу до прозора шећерлеме и неколико боца розоља. Свуда весело припремање за Бадње вече, које има да се проведе у кругу породице. Избројала сам столице око трпезе, било их је осам... моје столице није више било... Али сам видела место где сам обично седела и столицу у којој је он био до мене, кад је гледао моје карте.

Мислила сам на све то, док сам била у кревету, сама у оној малој, тамној, тихој собици, која изгледа тако тужна. Хтела сам да заспим, да не чујем оне разговоре, оно весеље у својој близини.

Имала сам ноћ врло немирну и нисам ни ока склопила. Држим да имам још ватре. Како сам слаба! Целу ноћ сам задржавала дисање, да бих могла слушати његове речи, да по звуку његова гласа погодим да ли је сетан или весео. Чула сам га три пута; један пут рече „хвала“, други „на мене је ред“, а последњи „госпођице“. Кад би могла да замислиш све што се у тим речима скрива, и кад би то могла да изразиш!

Играли су до поноћи. Ја сам их одавде чула. Затим су сели за сто.

Сад сам уморна. Глава ми је клонула. Писала сам ти, само да се одржим будна, да и ја нешто учиним.

Говоримо пре о теби. Јеси ли лепо провела Божић? Јеси ли срећна?

Нећу да се разонодим, да бодрим саму себе у ове последње дане, хоћу да свладам ово последње искушење. Бог, који је милостив, помоћи ће ми. Пиши ми! Ваљда ћемо скоро да се видимо, и тада ћу имати много да ти испричам.

(С италијанског, *Л. Хоје*).

Ђ. Верга.

— Наставиће се. —

ЈУЖНО-БАЛКАНСКА ЈЕЗЕРА.

— Проучавања Др. Ј. Цвијића. —

Наша је наука претрпела пре кратког времена велики и тежак удар. Један од најдостојнијих представника њених, професор Јован Цвијић, преминуо је 20. јануара ов. год. Угасио се је чудан један живот, сав испуњен неуморном и снажном активношћу, чија су дела већ сасвим постала тековина човечанства. Име Јована Цвијића нераздвојно је везано за наша главна познавања географије и геологије Балканског Полуострва. У низу значајних радова о постанку и структури наших планина, о леденом доба код нас, о појавама крша и др., особно место заузимају Цвијићева испитивања садашњих и старих језера нашег полуострва. Може се слободно рећи да све што знамо о нашим језерима, о њихову постанку, развитуку и њиховим особинама, његово је дело. Сама за се, та испитивања довољна би била да достојно испуне живот једног научног радника. Ја ћу покушати да читаоце „Венца“ упознам са главнијим резултатима Цвијићевих језерских испитивања.

Познато је да се у јужном делу Балканског Полуострва, од прилике у нивоу 41° сев. шир., налази група већих језера, поређаних у правцу З.—И., од Охрида до Сереза. Ова језерска област, која броји око двадесетак језера и обухвата Охридско и Преспанско, не зауставља се на обалама Јејејског Мора, већ се продужава дубоко у Малу Азију. Како су сва језера ове области појасасто распоређена око Јејејског Мора, Цвијић је целу област означио као *јејејску језерску зону*.

Изузевши северне земље Европе и алпијске области, које су богате језерима, мало је крајева у Европи где се оволико велики број језера у групи сусреће. Сва су та језера смештена у више-мање пространим котлинама и оивичена високим планинама.

До Цвијићевих истраживања, ова су језера била готово потпуно непозната. Чак ни два највећа, Охридско и Преспанско, нису била никада премеравана, ни иначе проучавана. У току неколико година, снабдевен модерним инструментима, Цвијић проучава опште особине свих јужно-балканских језера. Мерењем дубина утврдио је најпре општи облик језерских басена и њихове особности, затим проучио физичке особине језерске воде, нарочито термичке и оптичке. На основу тих испитивања

могло се је, за свако језеро, закључити у којој се фази живота налази. Тако, напр., Охридско језеро, по особинама свог узаног прибрежног појаса, по великој дубини (286 m.) и великој провидности (до 16 m.) своје ултрамарин-плаве воде, представља језеро у пуном животу. Сличан је, канда, случај и са Островским језером, мање дубоким и мање провидним. Напротив, друга језера, као што су Костурско, Петрско, Ајвасилско и Јанинско, са плитком и слабо провидном водом зеленкасто-жуте или чак жућкасто-мрке боје, представљају језера у готово већ последњим стадијама живота. Но Цвијић се није зауставио само на утврђивању општих особина које данас карактеришу испитивана језера. Он је особиту пажњу посветио проучавању њихова постанка и развитка, целе њихове историје од првих почетака до данас. Једно језеро, геолошки говорећи, представља пролазну творевину на земљиној кори. Оно има своју личну историју, често пута дугу и компликовану, има свој личан живот, који се мора засебно проучавати. Свако језеро, уопште говорећи, представља већу или мању котлину испуњену водом. Али та котлина, без обзира како је постала, добива, под утицајем језерске воде, специфичан изглед. Јер језерска вода, дејствујући стално на басен у коме се налази, мења му изглед на одређен начин, ствара од њега одређену слику *језерског басена* са специјалним рељефом, који карактеришу прибрежна тераса и централна равна. Објаснити, на основу садашњег изгледа једног језерског басена, првобитан изглед његов и све промене које су се на њему одиграле у току векова, значи објаснити постанак једног језера и схватити његову историју. То је управо главни резултат Цвијићевих испитивања јужно-македонских језера.

Пре свега било је потребно утврдити начин постанка проучаваних језерских котлина. Испитивањем њихова облика и положаја, Цвијић је утврдио да је већина од њих *шекитонског* порекла, т. ј. да су постала на тај начин што се је земљиште, дуж једне пукотине или *раседа*, јако спустило, стрпоштало и тако условило појаву пространих удубљења, која су се потом напунила водом. Стварање пространих и дубоких котлина на овај начин веома је карактеристично за наше полуострво. Зна се да је цела средоземна област, још од пре леденог доба па готово све до данас, зона у којој су покрети земљине коре, нарочито спуштања, стрпоштавања појединих делова копна дуж великих раседа, били веома интензивни. И само Је-

гејско Море, иначе младог постанка, настало је на тај начин што се је некадашње копно на том месту стропоштало дуж раседа.

Још и данас се, на котлинама многих македонских језера, Охридског, напр., могу јасно констатовати раседи, дуж којих се је спустила сама котлина. У пркос активне дејству језерске воде, првобитни изглед у многоне је очуван код већине наших језера. Штавише, очувани су местимично и трагови некадашњег изгледа земљишта пре постанка саме котлине. Утврђујући те трагове, Цвијић је дао могућности да се постанак котлине и језера боље схвати и објасни.

Кад су могла постати јужно-македонска језера? Зна се да је већина језера северно-европских земаља и језера алпијске области настала за време или после леденог доба. За време леденог доба моћни ледени покривач притискивао је како Северну Европу тако и алпијску област. По повлачењу и нестанку ледника, остали су у тим областима многобројни трагови леденог доба, и међу њима велики број језера (швајцарска језера, напр.)

Насупрот томе, Цвијић је утврдио да је већина јужно-македонских језера знатно старија од многих европских, дакле старија од леденог доба. Проучавајући језерске наслаге, седименте, у нашим језерским котлинама, он је утврдио да су наша језера морала настати још у оној геолошкој епоси непосредно пре леденог доба, означеној као *терцијер*, и то у делу терцијера познатом под именом *неоген*. Наша су језера према томе релативно врло стара и долазе свакако у ред старих језера на земљиној кугли. Захваљујући различитим узроцима, које Цвијић потанко испитује, она су успела, додуше доста измењена, да се одрже све до данашњих дана.

Најинтересантији су резултати Цвијићеви који се односе на историју и развитак јужно-македонских језера. Да ли су сва та језера увек изгледала оваква каква су данас? Испитивајући поједине језерске котлине, Цвијић је у већини од њих налазио трагове, добро очуване, старих језерских тераса, релативно високо изнад данашњег језерског нивоа. Најстарија од тих тараса, које су могле постати једино под утицајем језерске воде, сусреће се чак и у котлинама у којима данас нема језера. Та тераса, која лежи на висини од неких 800 м. и излази чак и изван њих, запажана је, више или мање очувана, у већини македонских котлина, без обзира да ли у

њима данас још има или нема језера. Испод ове највише терасе, запажају се и друге, ниже, различне висине и развијености, али које остају у самим котлинама.

Поглавито на основу налаза тих старих језерских тераса, чији се лепо очувани трагови могу јасно видети, напр., и на планини Водну код Скопља, Цвијић је дошао до закључка да је некада, у неогену, била на Балканском Полуострву моћно развијена језерска епоха, чије су остаци данашња јужно-македонска језера. У то време, готово су све македонске котлине биле испуњене великим језерима; њихово стање означено је нижим терасама појединих котлина. Највиша тараса, пак, која се запажа и изван котлина навела је Цвијића на закључак да су некада сва језера појединих котлина била међусобно спојена у једно огромно језеро, *Јејејско Језеро*, које је покривало знатан део балканског копна, од Прешева на северу па све до Спората и можда чак до острва Крита. Оно се је, дакле, налазило и на месту где данас лежи Јејејско Море. Висина воде старог Јејејског Језера означена је највишом терасом од 800 m. Једноставну површину његову чинио је простор од Водена на западу до Местине клисуре на истоку, и од Беласице изнад Дојрана на северу до Спората на југу. Од ове основне површине језера пружали су се на све стране заливи Јејејског Језера или језерозине које су водиле у котлинасте, готово индивидуализане језерске мање басене. Тако, напр., битољска котлина, тетовска, скопска, Метохија и др. била су испуњене језерима, која су у ствари чинила заливе великог Јејејског Језера. Јејејско Језеро једино није никада било у вези са Охридским и Преспанским, али је зато стајало у вези, преко Грделичке клисуре, са великим Панонским басеном, на северу.

Судећи према другој једној нижој тераси, Јејејско Језеро је доцније спласло, од прилике за 100 m. Но то се сплашњавање није зауставило, већ је ишло и даље, док се велико језеро није распало у одвојена језера у појединим котлинама, које Цвијић означава, према најстарије познатим именима, *Пелагонијско* (данашња битољска котлина), *Еордејско* (островска и сарићолска котлина), *Аксијско* (солунска равница и део солунског залива), *Мигдонијско*, источно од Аксијског (остаци Ајвасилско и Бешичко), *Сџримонско* (остатак Дорјанско), *Елимејско* (сервијска котлина) и *Тесалијско*. Сва су ова језера отицала према области данашњег Јејејског Мора.

Ниво ових распарчаних делова старог Јегејског Језера колебео се јако у току времена, али у главном падао на ниже. Услед различитих узрока, а особито услед постанка Јегејског Мора, већина ових језера отекала је и готово сасвим ишчезла. Њихови остаци представљени су данашњим македонским језерима. Фазе опадања појединих од ових старих језера могућно је у главном пратити према траговима старих тераса у њиховим котлинама. Тако, напр., зна се да је Преспанско језеро било знатно дубље но што је данас (око 130 м.), а то исто важи и за многа друга језера.

На тај начин, Цвијић нам је оцртао и главне моменте из историје наших језера. Та је историја колико компликована толико и изванредно интересантна. Познавајући је, ми сада можемо да објаснимо многе друге особности наших македонских језера, нарочито да разумемо састав њихова чудног биљног и животињског света, који великим делом изгледа исто толико стар колико и сама језера. И није мала заслуга Цвијићева што нам је омогућено да схватимо један важан моменат из историје нашег полуострва.

Др С. Станковић.

О ЗЕМЉОРАДЊИ.

3.

Не мање, по пљуску ћеш сунчане жеге и очигледну ведрину моћи унапред видети и познати по поузданим знацима¹¹²: јер тада нити се види да је звездано светлосцање потмуло нити да се месец рађа, примајући светлост од зракова својега брата¹¹³ нити да танки облаци по небу иду; не шире на топлу сунцу перје на обали ковачи,¹¹⁴ Тетиди мили, не сећају се прљаве свиње да устима рашчупавају невезане снопиће сена. Али облаци више сасвим доле падају и на равницу¹¹⁵ се спуштају, и сун-

¹¹² О знацима лепога времена.

¹¹³ Ако месец светли својом јасном светлосћу, а не сунчевом, онда ће бити лепо време. Месечева црвена светлост означаје олују.

¹¹⁴ Кад је се, по причи, утопио са бродом Кеик, муж Еолове кћери Алкионе, онда је Алкиона од туге скочила у море а жалостива Тетида претворила их је обоје у птице коваче. Ако се ове птице, које се ретко појављују сунчају на обали, онда сељаци мисле да ће бити рђаво време.

¹¹⁵ Чини нам се да облаци на видуку додирују земљу; небо је изнад нас тада чисто.

чани залазак гледајући са највишега врха узалуд¹¹⁶ ноћне песме пева сова. Појављује се високо у чисту ваздуху Нис¹¹⁷ и за црвенкасту косу кажњава се Скила; куда год она бежећи пролеће кроз лаки ваздух, ето непријатељски и страшни Нис вија с великим циком кроз ваздух; куда се Нис диже у вис, она бежећи брзо пролеће кроз лаки ваздух. Тада гаврани стиснутим грлом јасно грактање трипут или четири пута удвајају¹¹⁸, и често у високим легалима некако више него обично у сласти уживајући у лишћу се довикују; мили се после пљуска род мали и слатка гнезда опет походити. Ја заиста не верујем¹¹⁹ да је од богова у њих већи ум или од судбине веће познавање појава; али, пошто олуја и небесна покретљива влага измене путеве и Јупитер, који влажи, јужним ветровима згусне, што је сад било ретко, и, што је густо, разреди, мењају се прилике душевне и прси покрете сад друге, друге, док је облаке гонио ветар, примају: отуда оно птичје складно певање у пољима и напредна стока и гаврани, који радосно гракћу.

Ако на сунце брзо и месечеве мене¹²⁰, што редом иду, узгледаш, никад те неће преварити сутрашње време нити ће те преварити ведра ноћ. Ако месец, кад у повратку добије светлост, таман ваздух обухвати нејасним српом, сељацима и мору спремаће се врло велики пљусак; али ако покрије лице девојачко руменило, биће ветар; од ветра се увек румени златна Феба. Ако ли четвртога рођаја (јер то је најпоузданији гласник) чист и по небу затубастих српова узиде, цео ће и тај дан и који настану после тога до свршетка месеца без кише и ветрова бити и завет ће испунити на обали сачу-

¹¹⁶ Совино ноћно певање не означаје рђаво време.

¹¹⁷ Нис, краљ у Мегари, имао је, по причи, једну црвенкасту коврчицу, до које је стајала судбина његове државе. Кад је са њим заратио кретски краљ Миној, одсече му његова кћи Скила коврчицу и однесе је Миноју, да би тако задобила његову љубав. Миноју је то било мрско и стога одбије Скилу и тад се отац претвори у копча, а кћи у морску птицу цирис.

¹¹⁸ Нејасно грактање означаје кишу, а кад гавран трипут јасно гракне, онда то означаје ведро време.

¹¹⁹ Пророчку моћ неких животиња Вергилије не приписује њихову већем уму и већем познавању будућности, што их имају од богова и од судбине, већ природним узроцима и ваздушном утицају на саме животиње. Јупитер, као господар ваздуха, кише и времена, згушњава ваздух јужним ветровима и што је густо, разређује другим ветровима.

¹²⁰ Временски знаци по месецу.

вани бродари Глауку¹²¹ и Панопеји¹²² и Инонину сину Меликерту¹²³.

И сунце¹²⁴ и кад се рађа и кад залази у море, знаке ће дати; сунце прате врло поуздани знаци, које и јутро и вече опет доноси. Кад оно, скривено у облак, буде у пегама и кад буде средина његова колута шупља, сумњиви нека ти буду кишни облаци; јер ће навалити с мора и дрветима и усевима и стоци штетан јужни ветар. Или кад се пре расвитка између густих облака на разним местима успробијају зраци или кад устаје бледа Аурора, остављајући Титонову¹²⁵ постељу жуту као злато, јаој! једва ће бранити виново лишће зрело грозђе: тако многи страшни град праштећи на кровове пада.

Сећати се овога, кад већ залази по преласку Олимпа, користило би још више; јер често видимо да се по његову лицу шире различне боје: црнкасто објављује кишу, ватрено југоисточне ветрове; ако ли се почну пеге мешати са црвенкастом ватром, видећеш да све тада једнако од ветра и плахих киша уји; нико ме не би могао покренути те ноћи да по мору идем нити да од земље откидам уже. Али ако, кад се и рађа и залази, буде светао круг, без разлога ћеш се плашити од плахих киша и видећеш да се шуме од ведре северца крећу. На послетку шта касно вече доноси, откуд ветар гони ведре облаке¹²⁶, шта носи влажан јужни ветар, сунце ће ти знаке дати. Ко би смео рећи да је сунце преварно? Оно и често опомиње да су близу невидљиви немири и да злочинство и тајни ратови тињају. Оно је и због Цеса-

¹²¹ Из беотскога града Антедона рибар, који је, пошто је јео неке траве, скочио у море, у којем су га Океан и Тетија претворили у бога, који је прорицао будућност.

¹²² Панопеја, морска богиња.

¹²³ Меликерат, син Атамантов и Ионин, унук Еолов. Инона је била Кадмова кћи, с којом је Атаманат родио синове Меликерта и Леарха. Јунона, мрзећи Атаманта и Иону, што су одгајили Баха, учини да Атаманат побесни и да у беснилу убије Леарха, а Меликерат с Иноном побегне и скочи у море, где се Инона претвори у морску богињу Леукотеју, а Меликерат у морскога бога Палемона.

¹²⁴ Временски знаци по сунцу: ако је сунце при рођају својем пегаво и под облацима и ако се при том колут, који је у средини таман, чини као шупаљ.

¹²⁵ Титон, син Лаомедонтов, брат тројанскога краља Пријама, муж Аурорин, отац Мемнонов, добио је бесмртност, али без вечне младости и на послетку, кад је остарео и ослабео, претворио је се у скакавца.

¹²⁶ Ведре су облаци они, који не доносе кишу.

рова¹²⁷ убиства ожалило Рим, кад је светлу главу тамном бојом покрило и кад су се безбожни нараштаји побојали вечне ноћи. Међутим у то време и земља и мора и зло-слути пси¹²⁸ и досадне птице знаке су давали. Колико смо пута видели да куља у киклопска поља дим из Етне¹²⁹ дижући се из проваљених пећи и да Етна лоптасте гомиле пламенова и растопљено камење ваља! Од оружја јеку¹³⁰ по целом небу чули су Германи, од необичних потреса задрхтали¹³¹ су Алпи. И глас је се обично чуо велики по тихим гајевима¹³², и бледе утворице дивно су се виделе по тамни ноћној и стока је говорила (нечувено!), заустављају се реке и земља се отвара и жалостан кип од слонове кости оплакује храмове и зноје се кипови од меди. Односи, окрећући бесним вртлогом, шумска дрвета речни краљ Еридан¹³³ и по свим је пољима са сточарницама стоку однео. У исто време или на несрећном ситнежу¹³⁴ нису престале појављивати се жилице што прете или из студенца није престала извирати крв и ноћу нису престали орити се од вијања вукова¹³⁵ високи градови. Ни у једно друго време из ведрога неба није пало више громава нити су толико пута пламтеле страшне репатице. Дакле по други пут су ви-

¹²⁷ Описивање несрећних знакова после убиства Јулија Цесара 44. године после Христа и молитве за Октавијана. О несрећним знацима пре Цесарова убиства говори Овидије у својем спеву *Промене* XV, 783—798. Сунце је се готово целе године после његова убиства рађало мутно, без знакова и са топлотом тако слабом, да је ваздух увек био густ и магловит, а родови су у пола зрели венули. Стога су се и Римљани тога времена бојали да се сунце мало помало не угаси и не настане вечна ноћ.

¹²⁸ О псима, који су ноћу лајали, мислило је се да они виде утворице и да слауте зло.

¹²⁹ Етна у Сицилији, ковачница Вулкана и његових Киклопа, избађивала је пред смрт Цесарову тако силно дим и ватру, да је пламен захватио и околину Регија, града на сицилској морској узини.

¹³⁰ Легије на Рајни виделе су, по свој прилици при сезерној светлости, војску од коњаника и пешака у облацима и чуле трубну јеку.

¹³¹ По народном веровању велике се планине не потресају.

¹³² О овом утицају великих догађаја на народну машту говори и Ливије у својој историји (II, 7, 2): ... „по тишини прве ноћи из арсијске шуме орио је се глас, за који је се веровало да је глас шумскога бога“.

¹³³ Еридан или Пад назива се као и јвећа река у Италији краљем речним.

¹³⁴ Ситнеж је: срце, плућа, јетра и слезина у животиње, по чијим су жилицама врачари прорицали.

¹³⁵ Ако су се вуци приближили којем граду тако, да је се њихово вијање чуло, онда је се држало да је то знак несрећнога догађаја.

дели Филипи¹³⁶ да се између себе једнаким оужјем бију римски бојни редови; није било мрско боговима, што се двапут крвљу нашом Ематија и пространа хемска поља гноје. Доиста и време ће доћи, када ће у крајевима тим земљорадник, орући земљу кривим плугом, наћи рапава копља изедена од рђе, или ће тешким мотикама покретати празне¹³⁷ кациде и дивити се великим¹³⁸ костима после прекопаних гробова. Очински домаћи богови и Ромуле и Вести мати, која етрурски Тибар и римске дворове¹³⁹ чуваш, бар овом младом човеку¹⁴⁰ не браните помагати пропалом веку! Доста већ одавно крвљу својом испаштамо криве заклетве Лаомедонтове¹⁴¹ Троје; већ одавно нама небесни двор због тебе, Цесаре, завиди и тужи се, што се бринеш за људске победе¹⁴² у којим је се да богме променила правда и неправда: толики ратови по свету, тако многе врсте злочинстава; ни једна част вредна плуга, леже пуста поља одведеним сељацима, и криви српови претапају се у љути мач. Одавде Еуфрат, оданде Германија ратује; после раскинутих уговора боре се између себе суседни градови; бесни по целом свету безбожан рат¹⁴³, као што четири коња¹⁴⁴ упрегнута у

¹³⁶ Како су трачки град Филипи и тесалски град Фарсал припадали истој римској покрајини Македонији (која се овде назива старијим својим именом Ематија), то је и песник могао рећи: Филипи су двапут видели да се боре римске војске и да је римска крв двапут натопила поља трачке горе Хема „Балкана“. Код Фарсала је 48 године пре Христа Цесар победио Помпеја, а код Филипа 42. године пре Христа Антоније и Октавијан победили су Брута и Касија.

¹³⁷ Празне кациде стога, што су главе, на којим су некада биле кациде, одавно иструнуле.

¹³⁸ Од Хомерова времена народ је своје старе замишљао као дивове, који су били већи, лепши, дуговечнији и јачи од потомака и мислио је да су потомци због својих грехова постајали све више и више слабим и малим.

¹³⁹ На брежуљку Палатију био је двор Ромулов, а доцније Октавијанов.

¹⁴⁰ Млади је човек Октавијан.

¹⁴¹ Као потомци тројански морали су Римљани још једнако осећати божји гнев због неверности старог тројанског краља Лаомедонта, који Аполону и Посидону за зидање тројанских зидова није платио, што је обећао.

¹⁴² Мисао о грађанским ратовима у опште, а особито у 31. години пре Христа, када је рат између Октавијана и Антонија узнемирио све покрајине римске државе и по други пут Еуфрат „исток заратио са Германијом „западом“.

¹⁴³ Безбожан рат = грађански рат.

¹⁴⁴ Несавладљив бес ратног бога упоређује песник са колском спредом од четири коња, која после даног знака истрчава из оградe на тркалиште да седам пута оптрчи око белеге. Ово је се оптрчавање, од оградe око белега и опет натраг, звало простор.

кола, кад из тркалишне ограде полете, додају оптрчавање оптрчавању, и узалуд вођице затежући лети коњима возар и не покорава се колска спрега уздама.

[Са латинскога језика
превео *Ј. П. Лукић.*]

Публије Вергилије Марон.

ИЗ ТУЂИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

„Авантуриста Симплиције“.

I.

Кристофел Гримелсхаузен (Grimmelshausen) је најистакнутији књижевник 17. века немачке књижевности, ако се суди по књижевној вредности дела, а не по утицају који неки књижевник чини на савременике и на потомство. По том утицају дошао би, у томе веку, свакако, Мартин Опиц на прво место, јер готово цела књижевност 17. века носи његово обележје. Факт је, међутим, да се најбољи представници овога века, свесно или несвесно, одвајају од њега и стварају независно од његових идеја. То управо и чини најбољи део немачке књижевности у 17. веку.

Мора се знати да немачка књижевност, у веку о коме је реч, не стоји никако високо. Она је наставак књижевности 16. века, која је сва заузета верском борбом, те носи обележје: за Лутера или противу њега, а служи практичним циљевима. Форма књижевна не постоји као озбиљан захтев лепоте једног књижевног дела — гледа се само на садржину. Седамнаести век иде несумњиво мало напред, нарочито у погледу на форму. Али полета ипак нема. Извесни утицај класичне књижевности да се осетити код писаца мало веће вредности, али оно што ову књижевност представља, не узимајући у обзир историјску вредност писаца, независно је, као што је већ горе речено, од струје коју представља Опиц — у историјском погледу доминантна личност 17. века немачке књижевности — и што би требало да значи ренесанс.

Тридесетогодишњи рат, који испуњава прву половину века, са свима недаћама које га прате, потресају Немачку из основа. Опште зло стање даје целом духовном животу у Немачкој своје обележје. Духови су клонули и морал пао. Зато у 17. веку имају сатира и епиграм готово прву реч. Сатиру негују и они који по својим склоностима нису били рођени сатиричари. Књижевност показује стерилност, и о њену ренесансу ни у овом веку, као ни у 16., не може бити речи.

Најистакнутији, дакле, од књижевника овога века, чија дела не припадају само историји, него и данас имају извесне књижевне вредности — кад се помиристо с несавршеном формом — јесте Гримелсхаузен, са низом радова, од којих му је најпознатији и књижевно најбољи „Авантуриста Симплиције.“ (*Der abenteuerliche Simplicissimus*), врста биографског романа, по угледу на шпанске скитничке романе (од ових нарочито познат *Lazarillo de Tormes* од Мендоса, шпанског писца 16. века).

Рођен у Гелнхаузену, у Хесенској, 1625. год., Гримелсхаузен је, као десетогодишњи дечак, за време Тридесетогодишње војне одведен од најамника војничких из родитељске куће, и остао у војсци све до Вестфалског мира 1648. године, обишавши готово целу Немачку. По свршетку рата даде се он сам, готово без ичије помоћи, на студирање и стече извесна знања. Обишавши и велики део Француске, Холандије и Швајцарске, смири се напоскон у Баденској, где је и умро 1676. године.

Његов роман *Авантуриста Симплиције*, у шест књига, даје живу слику Тридесетогодишњег рата и његових страха, слабог морала, подивљалости, необузданости, општег метежа. Ово тешко и неутешно стање описује Гримелсхаузен често на хумористичан начин, и зачињава своје причање досетком и здравим хумором. Пише течно и јасно. Описи су реалистички, и то знатно увећава вредност романа. Уме да лепо прилагоди израз добу свога јунака. Остаје свуда трезвен и будан посматрач људи и њихова делања.

Без редовног школовања и књижевних предрасуда, Гримелсхаузен је, следујући свом добром инстинкту, дао роману подесан облик. На тај начин је постао представник једне нарочите врсте авантуристичког романа у Немачкој и имао много подражавалаца.

Доносимо овде један кратак оглед из *Симплиција*.

II.

[Симплиције је посинак богатог сељака, и расте без икаква васпитања, диваљ и запуштен. Али тај мирни живот нарушавају ратне страхоте. Долазе коњаници у његово село и пале, између осталог, и кућу његова поочима. У општем метежу и неред, успе дечко да побегне у оближњу шуму, где га прими један пустињац у своју колебу; ту Симплиције добива и прво васпитање од пустињака Овај би да га учини хришћанином].

Пустиињац: Како се зовеш?

Симплиције: Деран.

Пустиињац: Како су те звали твој отац и мајка?

Симплиције: Ја нисам имао ни оца ни мајке.

Пустиињац: Ти си, одиста, незнана будала, јер не познајеш ни своје родитеље нити своје властито име.

Симплиције: Аи! А зар и ти то не знаш?

Пустиињац: Знаш ли се молити Богу? (Betten).

Симплиције: Не, наша слушкиња је распремала постеље (das Bett machen).

Пустиињац: Не питам о том, већ знаш ли Оченаш?

Симплиције: Дабогме.

Пустиињац: Зар ниси никада ишао у цркву (Kirche)?

Симплиције: Те још како. Знам ваљано да се пен-трам, и набирао сам пуно крило трешања (Kirsche).

Пустиињац: Не говорим о трешњама, него о цркви.

Симплиције: Хаха, трноваче (Kriechen), је ли, то су оне ситне шљиве?

Пустиињац: Ах, сачувај Господе! Зар ти не знаш ништа о нашем Господу Богу?

Симплиције: Свакако. Он је код нас стајао на собним вратима на светој слици. Мати га је донела с црквеног вашара и прилепила онде.

Пустиињац: Ах, добри Боже, сад тек познајем колика је то велика милост и добротинство што нам саопштаваш своју мудрост, и како је онај човек ништа коме је не дајеш. Ах, Господе, допусти ми, дакле, да славим твоје

свето име, да би био достојан да ти за ту милост исто тако усрдно и захвалим, као што си ти био дарежљив, да ми је подариш. Чуј ти, Симплиције¹ — јер другачије те не могу звати — кад бих знао где станују твоји родитељи, радо бих те опет тамо одвео и поучио их у исто време како треба да васпитавају своју децу.

Симплиције: Не знам куда ћу. Наша кућа је сагорела, мајка одбегла, отац исто тако, а наш слуга ми је рекао да и ја бежим.

Пустинњак: А ко је спалио кућу?

Симплиције: Хе, дошли су тако гвоздени људи², који су седели на створењима великим колико волови, али без рогова. Ови су људи поклали и овце и краве и свиње, поломили пећи и прозоре, а ја сам онда утекао, и кућа је иза тога сагорела.

Пустинњак: А где је био твој отац?

Симплиције: Е, гвоздени људи су га свезали, а наша стара коза му је лизала ноге, онда се мој отац морао насмејати, и дао је гвозденим људима много белих крајцара³, великих и малих, лепих жutih, и још много сјајних ствари, и дивне врпце пуне, белих куглица⁴.

Пустинњак: Кад се је то догодило?

Симплиције: Хе, кад сам хтео да чувам овце. Хтели су да ми узму и гајде.

Пустинњак: А кад си ти хтео да чуваш овце?

Симплиције: Е, а зар не чујеш? Тада су гвоздени људи дошли, и наш слуга ми је иза тога рекао да и ја бежим, јер да ће ме иначе ратници узети собом. Али он је мислио на гвоздене људе; и ја сам тада утекао и дошао овде.

Пустинњак: Али куда ћеш сада?

Симплиције: Не знам, одиста; остаћу овде код тебе.

Пустинњак: Да те овде задржим, нити је прикладно за тебе, нити за мене. Једи, а онда ћу те одвести опет к људима.

Симплиције: Е, а реци ми ти шта су то људи? (Leute).

Пустинњак: Људи (Leute) су људи као ја и ти. Твој

¹) Simplicius означава човека потпуно заостала у душевном развоју.

²) Оклопници.

³) Сребрн новац.

⁴) Бисерна зрна.

отац, твоја мајка и ваша служавка су људи, и кад их има много заједно, онда их називамо људима.

Симплиције: Аи?

Пусишњак: Сад једи и иди!

[Симплиције ипак остаје код пустињака и тек после његове смрти, поучен, иде у свет. После дугих пустоловања доспео је и у логор Швеђана, где га, због његове простоте и будаластог изгледа, хоће да избразе за дворског будалу. Лукави и досетљиви Симплиције — како га и овде називају — игра с пуном бистрином и разборитошћу улогу дворске будале, и исмева све који га сматрају за будалу, својом урођеном досетком. Он доживљује затим читав низ чудних и невероватних догађаја — једанпут су га били заробили и одвели и Хрвати — са променљивом срећом. Долази напокон и до богаства и среће, и опет све изгуби и доспе у ропство. Кад је још једном доживео читав них ша- рених авантура променљиве среће, увидео је да је све у свету сама таштина, па се повлачи у самоћу, бринући се само о спасу душе].

Рад. Меденица.

КЊИЖЕВНИ ПРИЛОЗИ.

„Кад млидијах умрети“. — „La chute des feuilles“.

— Радичевић — Millevoye. —

Једна од најпознатијих пјесама француског пјесника Millevoye јест његова елегија: „La chute des feuilles“ (Опадање лишћа), као што је једна од најпознатијих и најлепших Бранкових пјесама „Кад млидијах умрети“.

Једна иста основна идеја, тужно осјећање при растанку са животом, инспирисала је и Бранка и Millevoye-а, и само су искреност и дубина бола могли да створе онакву узвишену и чисту љепоту стихова у једној и у другој пјесми.

И Бранко и Millevoye пјевају о младићу који умире, док лишће жути и опада. Нема вишта болније него растанак младости са животом, јер га она воли страшно, воли сва његова весеља и радост, као што воли и све љепоте неба, шуме и цијелог свијета.

Бранко се на посљетку растаје са својим пјесмама, својом јадном сирочади, а Millevoye се сјећа мајке и драге, прелази у идиличан тон, пјевајући о усамљеном гробу под храстом и пастиру из долине, који једини нарушава тишину гробног споменика.

И Бранко и Millevoye дају нам најприје тужни пејсаж јесени, видимо све преливе јесенског лишћа и осјећамо његово лагано шуштање. Бранко пјева:

Лисје жути веће по дрвећу,
Лисје жуто доле веће пада;

Millevoye слично:

De la dépouille de nos bois
L' automne avait jonché la terre.
(Опалим лишћем наших шума
Јесен је засула земљу.)

Бранко, предосећајући скору смрт, гледа последњи
пут како пада жуто лишће, и у фигури апосиопезе сам
себи болно каже:

Зеленога више ја никада
Видет' нећу!

Ови стихови Бранкови донекле су слични стихо-
вима Милвоја, кад пророк из Епидаура каже пјеснику:

— — — — Les feuilles de bois
A tes yeux jauniront encore.
E c' est pour la dernière fois.
(— — — — Видјет нећ
Још једном како жути лишће,
И то посљедњи пут).

Послије јесенског декора, Бранко скицира јаким,
изразитим потезима себе самога, и чини нам се као да
видимо њежног и некад лијепог Бранка, како се клони
своме гробу:

Глава клону, лице потамнило,
Боловање око ми попило,
Рука ломна, тело измождено,
А клеца ми слабачко колена!
Дође доба да идем у гроба.

Милвој нема Бранкове снаге изражаја, и зато нам
даје слику болнога младића у сентименталнијем и много
блажем тону:

Triste, est mourant à son aurore
(Тужан, на умору у освит живота).

Или:

Plus pâle que la pâle automne
Tu t' inclines vers le tombeau.
(Бљећи од блиједе јесени,
Клониш се своме гробу).

Бранко се онда апострофом обраћа животу, зори
и свијету, у фигури анафоре, пуној музичности, ритма и
страсне љубави за животом:

Збогом, житку, мој прлепи санче!
 Збогом, зоро збогом, бели данче!
 Збогом, свете, некадањи рају, —
 Ја сад морам другом ићи крају!

Бранко, као у последњем страсном љубавном заносу, хоће да загрли небо, зору и бијели свијет, јер све то неизмјерно воли; и као да је његов грчевити бол за свијетом добио свој најјачи израз у стиховима:

О, да те тако ја не љубљах жарко,
 Још бих, глед'о твоје сунце жарко.

И Милвој се обраћа апострофом шуми, али блаже, тише, код њега нема страсног јецања за животом и свијетом, он је тих, сентименталан и смирен:

„Boi qu' j' aime, adieu, je succombe;
 Votre deuil me prédit mon sort;
 Et dans chaque feuille qui tombe
 Je lis un présage de mort.

(Драга шумо, збогом, ја умирем;
 Твој тужни изглед казује ми судбу;
 И на сваком листу што пада
 Читам по један предзнак смрти.)

Пјесници се на крају пјесама инспиришу различним идејама, и зато је крај једне и друге пјесме посве различан.

Бранко, иако је био пјесник младости и срца, иако је волио жене и љубав, ипак нема своје Лауре или Беатриче, да се њих сјети у последним тренуцима живота; његово љубавно осјећање било је опште, као и љубавно осјећање у народној поезији. Бранко нема мајке, она му је давно умрла. Он умире у туђини, далеко од својих, али у његовој болесничкој соби окружују га „дела његових младих лета“, његове пјесме, с којима се он болно растаје, називљући их „јадном сирочади“.

Милвој је при крају пјесме опширнији. — Дирљив је моменат кад се обраћа лишћу што пада, сјећајући се своје мајке:

Tombe, tombe, feuille éphémère!

Cache au désespoir de ma mère
 La place où je serai demain.

(Падај, падај, лишће кратковјечно!

Заклони мојој очајној мајци
 Гроб у ком ћу сјутра почивати:)

Затим се сјећа своје драге и наставља врло њежно:

Mais vers la solitaire allée
Si mon amante désollée
Venait pleurer quand le jour fuit,
Eveille par un léger bruit
Mon ombre un instant consolée.

(Ако пустом стазом
Моја неутјешна драга
Дође да плаче у смирај дана,
Пробуди једним лаганим шумом
Моју сјен утјешену за час).

Жеља пјесникова остала је само жеља, јер његова драга није никада дошла да походи његов гроб.

Усамљени пјесников гроб под храстом, гробна тишина, пастир и бат његових корака допуњују хармонију идилског гробља, и осјећамо сажаљење према несрећном пјеснику, који се узалуд нада да ће лагани шум лишћа пробудити његову сјен у гробу. — Све то даје утисак безмјерно сјетне слике и у нама изазива бол, али не страстан, жесток бол, већ бол који пушта сузу да лагано тече.

Милвој је превише плачан, превише разњежен, он жели да у нама изазове осјећање сажаљења и потенцира га у стиховима:

Mais ce qu' il aimait ne vint pas
Visiter la pierre isolée.

(Али она коју је он волио
Не походи никад усамљени камен).

Бранко је краћи и снажнији у излагању, више искрен, истинит, са јачим осјећањем бола за животом. Под утисцима његове неизљечиве и тешке болести и предосећајући рану смрт, Бранко је створио своју највише лирску и највише субјективну пјесму: „Кад млидијих умрети“; она је као Бранков посљедњи јецај и последњи поздрав животу и свијету.

„Кад млидијих умрети“ и *La chitte des feuilles*“ то су елгије кроз које провејава један исти тон: жалост за животом. И једна и друга пјесма одишу искреношћу и дубоком осјећајношћу, зато ће, обе, остати увијек двије њежне, сјетне пјесме, подједнако драге свим трептавим душама.

Нева Мурвар.

ОМЛАДИНСКИ ГЛАСНИК.

Грешан поглед.

Дао сам себи завет
 И светој Цркви обет свети:
 Одрекао сам се света,
 И себе...
 И бежим од среће и радости
 У хелијине влажне куте,
 И обуздавам жеље младости...
 И мио ми је живот нови:
 Молитве, клечања и бдења.
 Волим звук звона што ме буде:
 „В полуношчи да те хвалим, Боже!“
 Волим мирис жута тамјана
 — Мелем мојих старих рана. —
 Волим тишину, пуну бола,
 Што влада изнад Плачног Дола;
 И малу шуму, и брда гола,
 И поточић, што вазда прича...
 На све сам свико и све волим...

Ал' још ме мучи бол мој стари
 И уздахе ми гони из груди, —
 И још понекад мој чежњив поглед
 Преко свега у недоглед блуди...

Битољ — (Драгор).

Монах Венијамин.

Canzonetta.

Данас су биле све горе уморне
 И сетно тужне шаптале су воде;
 Облаци неба прекрили су своде,
 А тешке мисли биле су суморне.

Данас је цвеће упустило сузе
 И ветри тихо уздисали шумом;
 Данас је тужни спровод прош'о друмом, —
 То Господ к себи драгу моју узел...

Беране, 1925.

Радован И. Лазаревић.

Рабијино чедо.

Сумрак тек што није. Сунце се спрема да последњим топлим концима навуче тамни вео на остареле кровове чардака.

Чардаци живнули. Клепећу нануле по шкрипљивоме поду и по авлијским калдрмама. Промичу лелујаве широке димлије.

Из понеког чују се хармонике. Неки женски глас пјева отегнуто:

„У Агана.....“

Само чардак Рабије Селмаковић, као уklet, ћути. Поред њега на високој крушци кљуца жуна и обара на кров по неку суву границу. Хтјела би га ваљда пробудити. Али он ни хабара нема.

Тако ћути и Рабија. Већ толико дана ништа не говори. Само попуши по неку цигару уз кахву. То понекад! А највише уздише, јеца и клања, кад је вакат.

Како је данас послје подне сјела на диванхану, још није устала. Подвила ноге пода се и згрчила руке у крило. Два-три прама просиједе косе вире јој испод махраме. Поред фуксије са шимширом пала јој дуванска кутија. Дуван се просуо и разлетели се листови папира по диванхани.

Рабија гледа некада у даљину; тамо преко Жуте Табије ка Вратнику. Џамови на понеким пенџерима још горе црвено и бијеле се сунцу окренуте половине мунара.

А туга јој се савила у недрима, па уједа.

Понекад јој бљесне у свијести понека слика...

...Узан, калдрмисан сокак. Пролазника мало, па између камења проклијала трава. А чардак Рабијине бабе поносно надвисио оно неколико оронулих кућа.

Рабија и њена нана у харемлуку. Везе чевру, али јој се нешто срма мрси. Цио черек треба док размрси.

Бака клима главом:

— Ама, Рабија, дијете, што не пазиш?

— Чудна ова срма, нано...! — Па обара главу, да не види нана, како се заруменила.

На „латинској“ цркви закуца сахат. Један...: два... Рабија напреже слух. И кад откуца седми пут, њоме прође дрхтавица.

А тог часа у дну сокака закуца шаркија, и млад мушки глас зајева:

„Магла пала, бисер-роса
покапала јоргован...“

— Нано, одох ја на воду — прошапта Рабија и гурну у страну ђерђеф.

Нана продужује посао:

— Иди, шћери...

И кад изиђе из собе, нанине су благе очи још дуго гледале у врата... Као да су се досјећале нечему...

Шаркија је већ куцала пред чардаком:

„...Драги рече, доћи ћу ти
у акшам...“

А чуле се и нануле како клепећу пут чесме.

Рабија плакну ђугум, па га потури под лулу. А „он“ већ пристиже. Претурио шаркију преко рамена, а накривио црвен фес. Смијеше му се они бијели зуби.

Заста мало подаље и наслони се лактом на зид.

А она га гледа искоса. Под фереџом свијетле јој се она два црна ока.

— Да помогнем, Рабија?

— Могу и сама... — шапће и набира десном руком зар под брадом.

— Рабија!..

Она ћути.

— Рабија, ја више овако не могу.

— А како би друкчије, Ариффе? — смјешка се она враголасто.

— Да дођем сад неког дана по те?

Она обори поглед земљи. Удари нанулом у мокру земљу.

— Па... дођи! — докопа ђугум и похита сокаком. Широк зар лепрша око ње, и Арифу стаје мозак.

На капији се Рабија мало устави, откри мало фереџу, па онда хитро клапи капијом. Видје Ариф само црне очи, и то је довољно било, да се севдах појача.

Мрак већ осваја. Затурена феса пошао Ариф кући. Удара у шаркију и извија:

„Мој булбуле, мој зумбуле,
не обарај главу...“

Кад прође поред њене капије, алка мало звекну. Зна он... Кроз отшкринуту капију вири Рабија, те зато куца јаче и поиздиже глас:

„...Јер те гледа млад делија,
млад делија Једренлија...“

*

Прође толики вакат, а Рабија и Ариф се воле, као да су се јуче узели.

А откако им се нашао и син, они луди од среће. Чим с вечери дође из дућана, Ариф прво хоће да види сина Хуснију. А Хуснија се као неки бег извалио на меку душеку, па спава. Ручицом стегнуо крај јорганчића... нешто сања, па се смјешка.

Ариф се сагиње, да га пољуби. Оштри брци голицају дијете, и оно отвара напола очи. Ариф брже-боље почне да га љуља...

— Спавај, синак!..

Поред њега стоји Рабија сретна.

Кад Хусу опет савлада тврд сан, њих двоје сједоше за вечеру.

*

Порастао Хусо. Поваздан је с дјецом на сокаку. Нема те силе која би га код куће задржала. Ни на ручак га нејма.

— Хусо! — виче Рабија с диванхане. — Хајде кући!

— Ето ме, нано... — па се прво попне на стазу мунару, да обиђе голубља гнијезда. На једвите јаде оде кући, прљав и поцијепан.

— Какав си, Хусо, срам те било! Казаћу те бабу...

А Хусо навија најтању жицу, па плаче ли, плаче...

А њено срце одмах мекше! Пољуби га у нечешљану косу:

— Неће теби, синко, нана ништа!

*

Дође вакат да Хусо пође у мејтеф.

Код терзије Суље срезао му бабо ново одијело. Начинио му и нове кундурице. Нек с новим почне нов живот!

А дјетету драге промјене, и очекивање непознатого испуњава му дане.

И као да се к'смет закleo да људима сама радост никад не дође. Ариф се нешто разбоље. Бол данас, бол ујутро. Једног дана наби сасвим резу на дућанска врата, па леже. Рабија му варила неке траве, долазио и хоца Незиф, али цабе. Како који дан мине, а он све жући.

Оне вечери, уочи самог поласка Хуснијина у мејтеф, њему теже. Заколутао очима, те уздише као под неким великим теретом.

Сирота Рабије иде одајом као сјенка.

Хуснији све то некако чудновато, те је понекад повуче за димлије.

— Шта је, нано, бабу!

Њој очи пуне суза.

— Бон је, сине...

Негде око јације Арифу горе. Упалили му се образи, би рекао човјек, изгореше.

— Рабија, — рече промукло. Даље не могаше. Показа жутом руком на дијете. Рабија се досјети.

— Хусо, 'оди бабу!

Дијете приђе плашљиво. Косе му се дотаче врела очева рука.

— Хусо... синак... не за... борави... чиј... си...

То шест речи говорио је скоро цио минут. Језик му у коријену задебљао, те ваздух тешко пролази. Погледа у Рабију, да и њој нешто рече. Као риби избаченој на суво, отворише се уста једанпут, двапут, без гласа. Па се очи укочише.

Рабија паде избезумљена поред мртва Арифа. С њеним болом измијеша се јаук Хуснијин.

* * *

Смрћу Арифовом као да је замро и живот у његову чардаку. Нема пјесме... Не чују се хармонике под прстима Рабијиним. Нема смијеха, ни Хусине раскалашне цике.

У прво вријеме уплакана, а доцније замишљена и сјетна, Рабија је сву своју бригу посветила Хуси. Са страхом је бдила над сваким његовим кораком.

Подржа га двије године у мејтефу, даде га у основну школу, па га уписа и у гимназију наговором свога брата Амера.

Амер је био човјек старога кова, али врло проницљив. Јасно је гледао пут којим морају поћи у будућности његови саплеменици, ако мисле једном нешто да значе. Наслијеђена конзервативност и ориенталска равнодушност могла би постати кобна.

— Рабија, валаха, дај га у ту „њину“ школу...

Прекине говор, да пусти понеки густ облак дима из чибука, па наставља:

— ...нек иде, требаће нам...

Она засјела, брижна, према њему:

— Ја к'о мнијем, брате, да га дам у дућан...

— ...Па да чека по ваздан муштерије, које и не мисле доћи. Бјеше то, кад сам пазаривао триес'т гроша

на дан и од зараде живио лијепо... Промијенило се вријеме. Него ти Хуса тури, како „они“ кажу, у „гимназију“.

Рабија слеже раменима:

— Разумнији си од мене. Кад ти тако велиш, нек му буде с хаиром.

И тако се ријеши Хуснијина судбина.

Од природе бистар, а жељан науке, Хуснија се истаче већ у првоне разреду, као одличан, управо први ђак. И то мјесто више није испуштао.

Боју средини у коју је ушао даваху дјеца „влашка“ и „латинска“, а поред њих је још највише било „јахудијске“ примјесе. Свакидашњи живот у њој, околина нових ствари које је учио, уздрмаше из основа психу детињу и полако је почеше моделисати.

Хуснија се уозбиљио, и она два плава ока дошла му још плавља и некако сугестивнија.

У чардаку, гдје се некад лијегало већ у десет часова, сад је горела лампа, неки пут и до зоре.

Рабији за све то вријеме неће сан на очи:

— Хусо, болан, што не легнеш?

Он је и не чује. Толико га занио рад. Чита. Учи. И кад она послѣје сахат-два опет помене лијегање, он одговара, и не дижући главе:

— Још је рано, нано.

Једног јутра — опет је бдио до пред зору — рече за доручком:

— Нано, да спроведемо електрику!

Жигну је у прсима.

— Шта, сине? Зар досад нам није требала, него...

— Не могу, нано. Оћоравићу поред лампе.

То је био за њу довољан разлог да попусти. Зар њеном Хуси очи да пропану?! Она је стрепила за здравље свога сина.

— Метни, сине, али... само у своју собу...

Сјутра-дан склонила се код коне, док је механичар, под надзором Хусовим, проваљивао зид и провлачио жицу.

Кад мајстор оде, Хусо зовну мајку, да јој покаже новину.

— Оди, нано, да видиш!

— Нека, сине, послѣје...

И кад паде ноћ, Рабија упали у харемлуку појачу свијећу, подвиг ноге на миндерлуку и замисли се...

Једног јутра у прољеће зађе Рабија у врт. Имала је нешто нерасађена купуса, па се хтјела и тога данас опростити. Небо пуно облака. Слутило је кишом.

Таман што се сагнула, кад чу гдје је неко зове преко тарабе. Познала је одмах глас своје коне госпа-Марковице.

— О, Рабија!

— Шта је, сестро?

— 'Оди, душе ти, 'вамо, да ти нешто речем.

Рабија баци садиљку, па приђе тарабама.

— 'бро јутро, госпа-Марковица!

— 'бро јутро, Рабија!

— Хоћу нешто да ти кажем. Али, живота ти, немој никоме рећи. То што ћу ти рећи казао ми је „мој“ у повјерењу, а да се сазна, њему оде служба.

— Ама о чему то говориш? — ишћуђава се Рабија.

— Твој Хусо...

Рабија раширила зјенице...

— ... дубоко забраздио. Ти, бокићко, и не знаш шта он ради. С неким „власима“ сваки дан и у школи и у кахви. Шурује нешто с њима. Па је дошла полицији тужба, да они имају тамо неко тајно друштво. Сад, сестро, ради како знаш, али као твоја кона морала сам те упозорити. Само немој то никоме казивати, молим те као Бога, иначе ће „мој“ настрадати... До виђења!

И набравши нешто суварака по башти, госпа-Марковица упуту се кући.

Рабија се лијепо окаменила. Да јој је ко рекао како долази крај свијета, она би повјеровала, али ово што јој наприча Марковица није јој ишло у главу.

Зар то Хусо њој да учини? Не! Није могућно!

Пође полако кући. Питаће она Хусу. То је најбоље; а он не лаже.

Накањивала се за све вријеме ручка, али немаше смјелости. Погледала га кришом. Хуснија је био миран као и увјек, ни сјенке на његовим очима. А зар тако ужасно дјело не би оставило трага у очима, кад би само постојало...?!

Кад попише и каву, она се више није могла уздржати. Приђе му, па га узе за руку. Хуснија је навикао на мајчина миловања, али га то ипак изненадило.

Загледа јој се у очи:

— Шта је, нано? Хоћеш нешто да ми речеш?

Речи јој пођоше, стигоше до усана, усне затреперише, али звука не би.

Не! Није то њен Хусо учинио. зар би је могао тако спокојно гледати? Лаже Марковица...

— Жељна сам те.. По вас дан те нејма.

— Е, моја нано, да ти знаш колико ја посла имам. Колико треба саградити што је разграђено...

Па продужи и даље. Говорио је дуго. Она се само загледала у његове уснице и није разумијевала ништа. А неки глас шаптао је једнако у њој:

— Не, Хуснија неће заборавити чији је син...

Јарослав Жан.

— Свршиће се. —

Мој бол.

Ја увек носим на лицу своје
осмејак један, сладуњав и благ,
— свакоме драг.

А у срцу гајим безмерну љубав
према сваком бићу земнога света,
јер осећам да су моја лета,
заносна и слатка,
— кратка.

И ја нећу да ме свет презире
због мога бола што ми живот гишти.
Сакрићу га смело у дубини срца:
нек од њега пишти
и грца
само моја душа.

Нећу да се жалим, уздишем и тужим,
због несреће своје досадан да будем
људима и Богу;
живећу, док могу,
животом човека који зна да пати.
А кад једном умрем у мирисно вече,
над сином ће својим заукати мати.

8.-III-1927. год.
Неготин (Крајина).

Светислав М. Божиновић.

Plamen čežnje.

Kao sveta vatra posred hrama,
u duši nešto je što bukti,
nešto je što sja
sjajem svetog plama.

Taj vatreni sjajni žar
čežnja je za srećom,
što, nemirna, raste sve većom i većom
u crnoj tami tuge.

I uvijek bukti i sja,
i u tuzi kada sam ja
— i suze lijem.

I uvijek bukti i sja,
još više kada se ja
- u radosti smijem.

Josip Hekman.

Moj brat.

Moj brat!

Ti ne veš, ne razumeš, zakaj ti ne rečem moj ljubček,
prijatelj!

V večeru nikoli nisi bil sam še z menoj... V večeru,
ko padajo misli nebeške na Savo, na Dunav, na ravni Banat
in dihajo v vetru vse daljne daljave in trgajo v duši ti
silno bolest.

Ali si čutil še nežni pritisk večerenja v trudnih očeh
in v žalostni duši?

Moj brat!

Ljubček mi nisi, nisem nevesta; prijatelj moj nisi, vsaj
ne popivam nikoli s teboj!

Ti si mi brat! Med nama ni bede, skrbi in strasti...

Moj brat!

Tako tiho z roko v roki ob solnčnem zatonu bi šla
jaz za dolgo s teboj...

Beograd.

Marijana Kokalj.

Растанак.

Кад се сломе копља разјареног дана,
И кад почне сенка, густа сенка ноћи,
Тада ћу ти, драга, попут туге поћи
И потражит' места само нама знана.

И када будемо срели једно друго,
С болом неме туге пашћу ти на груди
И пустићу уздах, пун бола и жуди,
Далеко у ноћи и сањаћу дуго...

А дотле ће вече знаком црних слова
Да погаси звезде. И док ћуте чари,
Опело ће држат' јаблан, јаблан стари
На хумкама наших порушених снова...

Наш мук, наше очи говориће саме
Целу прошлост душa у надању многим;
И без стиска руке, без очајног „збогом!“,
Раставићемо се к'о две ноћне таме...

Ал' кад пођем, и ноћ покрије те велом,
Осетићеш двије душе у недрима;
Осетићеш да ти виси о бедрима
Венац мојих снова за хаљином белом...

Цетиње.

А. Ивановић.

На станици.

Тужно ћути станица у снегу;
воз дршће и стрепи:
у загрљај негде даљно га чекају
сунчани крајеви лепи.

Засвира ненадно труба,
и радосно запева воз
низ пусти, бели дол.

Сећам се с тугом многим:
некада... станица... растанак... бол...
...поздрав и поглед — последње збогом.
И сада: исти воз кô дим за гором неста...

А ја још дуго стојим у снегу,
и сетан гледам: далеко, на брегу,
у бескрај бели се цеста...

Београд.

Буро Гавела.

KRATKE POUKE.

Beograd i Belgrade.

Kraj svega toga što su geografi, u poslednje vreme, usvojili da se nazivi mesta i pojedinih zemljišnih objekata beleže u kartama i geografijama onako kako sam narod to mesto i zemljišne pojedinosti naziva, naš slavni i lepi Beograd ponajviše se u tuđini zove onako kako ga tuđinci zovu: ne *Beograd*, već *Belgrad* (*Belgrade*).

Što ga tako zovu tuđinci — hajde, hajde: tako su naučili u svojim knjigama. Ali što ga mi tako zovemo, kad vodimo prepisku sa strancima? Beograd se, odista, nekada zvao Belgrad, i po svoj prilici tako ga je zvao despot Stefan Visoki pre 500 godina, ali je podosta vekova kako ga je narod nazvao *Beogradom*, pa je pravo da ga tako počnu zvati i tuđinci, a narodčito mi sami, baš i kad govorimo tuđim jezikom.

U pogledu na to učinjena su dva ozbiljna pokušaja. Kad su profesori, pre dve godine, priredili svoj međunarodni kongres u Beogradu, u celokupnoj prepisci sa tuđincima pisano je uvek *Beograd* (*Béograd*), pa tako sada pišu sve prosvetne organizacije koji su u to doba poslale svoje izaslanike u Beograd. — Drugi je slučaj sa Direkcijom Državnih Železnica. I ona je pravilno shvatila ovu stvar, i na voznim tablicama svuda je pravilno *Beograd*.

Nadamo se da će svi koji imaju sa inostranstvom prepisku shvatiti opravdanost našeg gledišta i nastati da od sada pišu samo *Beograd*, utičući i na one kojima pišu, da našu prestonicu i oni počnu nazivati samo onako kako je nazivaju njeni stanovnici.

I.

ГОВОРНИЦА.

„Криза књиге“.

Господине Уреднице,

О „кризи књиге“ поодавно се говори, па се у последње време приређују и нарочити састанци на којима се говори о тој теми и тражи се лек злу. И, колико сам ја могао пратити ту ствар, рекао бих да су пронађени узроци: с једне стране биоскопи, с друге стране

новине, које, сем другога, неће, веле, да рекламирају добре књиге, или их не рекламирају у довољној мери.

Ја верујем да биоскоп смета књизи, јер издаци на њ поприлични су, нарочито код омладине; уз то, у данашње доба, кад је сваком време исцепкано и исецкано, многима је зацело лакше да стекну, какав такав, појам о *Ани Каренини*, *Фаусту*, *Нибелунзима*, *Сјенкјевићеву Quo vadis* и другим класичним комадима, за два сата, колико одседе у коме биоскопу, него да их читају, са већом и дубљом пажњом, сваког дана по неколико часова. А да накарadne кинематографске представе утичу на развитак здравог укуса, и то је ван сваке сумње.

С друге стране, ни новине не иду на помоћ књизи, нарочито оној која тражи лагано читање и размишљање. Оне су знатно проширене према предратном стању, те треба и више времена да се прочитају (ко би хтео да прочита само наше најглавније новине, требало би да чита добру половину дана), а уз то је у њима данас много више лепе књижевности (чак је и полицијска хроника постала нека врста приповедне прозе), те простији читаоци њима потпуно задовољавају своју потребу и за забавном књигом. Можда у новинама и нема довољно пропагирања књиге, али се ипак не може рећи да новине имају неки непријатељски став према књизи уопште.

Моје је гледиште на т. з. „кризу књиге“ нешто другачије. Ја бих рекао да се према појединачним случајевима неоправдано врши уопштавање, и да су извесни писци који се много туже на слабу прођу књиге, у првome реду сами себи криви.

Ако се не вaram, негде сам и читао да један од наших, у кругу снобова јако цењен, писац поносно истиче како он и не жели да га многи разумеју, и поноснији је што га мањи број читалаца разуме. Па има ли он, ја вас питам, права да се жали што се годишње од његове књиге растури само по стотину-две примерака, кад намерно хоће да буде нејасан ширем кругу?...

Има књига, намењених забави, које су тако сухе, да је право мучење читати их. Има збирака песама кроз које се јасно осећа како је песник стењао под теретом стиха, слика, песничких украса и жеље за новином и хипермодерношћу. Читалац осећа неку врсту казне, кад чита песниково мучење. И зар ко има права замерати што се не купује књига која не ствара естетичко уживање већ неестетичко мрцварење здравих нерава? Може ли се с

правом тражити помоћ од читаоца само зато што писац себе сматра за дар првог реда, или што га тако, можда, сматра и узан, врло узан круг оних који о себи исто тако мисле?

Један део нашег млађег књижевног колена сасвим негира ранију литературу. Чак се истиче како ништа не вреде ни народне песме, ни Његош, ни Јанко, ни Ђура. Али, свако издање народних песама и данас се разграби за најкраће време, а од издања Јанкових, Ђуриних и Лазаревићевих приповедака у С. К. Задрузи већ поодавна се с муком може наћи само који примерак у антикварницама. Г. Геца Кон, пак, у својој изјави у једној ско-рашњој полемици, тврди да је за четири године његова књижарница продала књигу стихова г. Свет. Стефановића у 550 примерака. Уверен сам да би ново издање приповедака г. Боре Станковића, крај све „кризе књиге“, отишло за годину дана у много хиљада примерака, а не може се рећи да је Станковић од оних који угађају укусу широке публике.

И још нешто се заборавља. Нас после рата има, углавном, исто онолико колико и пре рата. Прираштај је, вероватно, могао тек накнадити што је у рату изгубљено. А штампа се много више. Немамо тачне статистике, али се нешто ипак може утврдити. Књижаре: Геце Кона, Ђуковића и Рајковића, „Напредак“ и Здравка Спасојевића издале су од 1921—1926 око три хиљаде књига, да не помињемо друге издаваче. Само та четири издавача издали су понеке године више него што је излазило књига целе године у свој предратној Србији. Може се рећи да се данас у нашој држави штампа трипут више књига но пре рата (било је година н. пр. 1922., када је излазило и шест пута више), а број потрошача опет је, углавном, исти. А треба и то поменути да се највећи број издања штампа у три, пет, па и десет пута већем броју примерака но пре рата. И зар се код таквог стања, код засићености неке врсте, треба чудити што не може имати добру прођу тешка, сухопарна, неинтересантна књига, или дела високих претензија, а малене праве вредности?

Ја верујем да добра књига, која није туђа народном духу, која је сведочанство истинскога дара, ипак добро пролази, и пролазећи и поред новина и биоскопа, и поред спортова, који код једног дела омладине апсорбују готово све слободно време, али да и код добрих књига и добрих

листова има подоста нерационалног, и то је ван сваке сумње. Да књижевнички свет није сувише индивидуалан и одвећ мало трпљив, ми бисмо имали мањи број листова, па, вероватно, мање и књига. Али шта да се ради, кад сваки жели да што пре види наштампано своје име, а кад то постигне, онда хоће убрзо да види или свој лист и часопис или збирку радова?...

Једна журба, једно превирање и скакање с посла на посао, али, срећом, има и лупања главом о зид, те полако почиње улажење у ред. Наш народ има здравога смисла, па ће га бити у довољној мери и у књижевности.

Ж. Миливојевић.

ПРЕГЛЕД КЊИГА И ЛИСТОВА.

Ж. Милићевић, **Песме**. Београд, 1927. Страна 80. Цена 15 динара.

Када прочитате ове песме г. Ж. Милићевића, тако искрене у осећању и тако просте у изразу, долазите до уверења да је, у времену толиких извитоперености осећаја, мисли и израза, била храброст бити до краја искрен и једноставан, као што је г. Милићевић до краја искрен у мислима и осећајима и једноставан у форми и изразу. Као црвена нит кроз његове песме провлачи се суморност и сета, чији извор не треба тражити ни у прочитаној литератури, ни у повременој помодности, ни у пози, којој је лако склон многи млад, па и стар јаван радник, но у горком сазнању пролазности свега лепог, племенитог и узвишеног у животу и у мучном осећању беде, која је основна црта целокупног нашег материалног, па, можда, у крајњој лиији, и мисаоног и осећајног живота. Отуда г. Милићевић пева о тузи у мутној вечери; о умору, пуном студи; о јесењем дану када сунце баца позни сјај; о палим сновима; о једној ватри сјајној, која се тихо гаси у његовој души у јесењој бурној ноћи; о јесени „када се укоче минути“, „када се срце закрвави“, „када душа у болу заћути“ и када човек осети како је „немоћан као какво дете“; о пустоши и притајености свега у „дугу, бону јесен“; о мутном јесењем дану, када се песник мири с тиме да је живот „сенка, магла, дим“; о јесењој киши: „шуми и шуми, још и сада; — ох, пада киша, пада, пада“; о уморном срцу, које је без уточништа; о усамљености сироте душе; о јаблану, чије „су-

морне, голе гране — к'о раширене руке црне — узалуд зову лепе дане — и љубав лета да се врне“; о празној души, чија вера је умрла; о вечерњој утеси, и т.д.

Без блиставих речи, без вештачких обрта, без богатих и блиставих метафора, с унапред одређеним бројем строфа, с уједначеним ритмом, ове песме каткад подсећају на извесне песника, који су с успехом певали пре 15—20 година. Али по своме основном тону суморности, резигнације, туге, узнемирености и уздрхталости пред свесношћу да је све лепо, племенито и узвишено у животу пролазно, ове песме толико су веран израз наших индивидуалних интимних осећаја и толико јак одјек пригушених расположења наших мутних, несрећених и несрећних дана, да је г. Ж. Милићевић, несумњиво један од најбољих млађих представника наше савремене лирике.

Владимир Бабић.

Ljubljanski Zvon, првом свеском за ову годину, побуђује двоструко интересовање: и својом обилном садржином, и правцем рада који обећава словеначким читаоцима у смислу обавештавања о важнијим појавама културнога живота код Срба, Хрвата и Бугара.

Г. Отон Жупанчић објављује своју лепу козмичку песму „Jerala“. Г. Жожа Ловренчић почиње роман из римске прошлости „Publius in Hispania“. Г. Славко Грум даје драмски приказ „Uroptik“, са моментима из достојевској психологије. Г. К. Добида исцрпно приказује венецијанску изложбу европске уметности, а г. Миран Јарц, поред своје цртице „Partija šaha“, преводи из Марсела Пруста одломак „Смрт моје матере“, пропраћен белешком о писцу. И г. Франце Бевк има цртицу „Nepavaden obisk“.

Г. Р. Драинац дао је чланак *Pred obnovo srbske književnosti*. У кратком уводу, писац даје преглед наше предратне литературе. Дотиче се имена Бранка Радичевића и Јаше Игњатовића, и велича поезију Дисову, која је, за г. Драница, вулканска искра, дивна и дубока, интуитивна, усамљена у српкој литератури „као океанско острво насељено пингвинима“. — У другом делу г. Драинац говори о своме часопису „Хипносу“.

Књижевне вести, поред приказа нових књига из словеначке и стране књижевности, бележе и појаву неких српско-

хрватских дела. Тако г. Миран Јарц приказује последње дело Зофке Кведерове „Po putevima života“, и комедију „Робови“ г. Велмара Јанковића. Г. А. Будал говори о збирци песама г. Александра Вучо „Над прозором“.

Кроника, домаћи преглед, доноси обзнану од 1 децембра 1926 год. „Za slovensko akademijo znanosti in umetnosti, za Narodno galerijo“, од стране најбољих словеначких културних друштава која су поднела Министарству предлог да се установи Академија знаности и уметности у Љубљани. Обзнана се завршава апелом на Словенце, да прилажу за фонд Академије и Народне Галерије. Следују потписи жупана, ректора, бискупа, народних посланика и представника појединих удружења. Уредник је додао томе неколико речи да подстакне словеначку дарежљивост.

Јануарска свеска „Lj. Zvona“ завршава се значајним чланком уредника и песника г. Франа Албрехта „Za kulturno zbliženje južnih Slovanov“, инспирисан написом бугарског песника Кирила Христова „Песништво и Споразум“ из „Prager Presse“. Г. Албрехт доноси, пре свега, превод чланка г. Христова и у неколико речи казује одговоре које су дали г. Густаф Крклец у „Prager Presse“ и г. Вељко Петровић у „Глолитици“. Они су поздравили глас бугарског књижевника, али не без скептичког посматрања ствари. Г. Албрехт налази да би и словеначки списатељ могао доста учинити за међусобно југословенско упознавање. Његова би дужност била да отклања препреке зближавању, да се бори против заблуде и предрасуда које долазе од некултурног омаловажавања и недовољног међусобног познавања. Свој чланак г. Албрехт завршава изјавом да ће „Lj. Zvon“, веран традицијама које је започео бивши уредник, песник Ашкерц, интензивно покушати да упознаје словенског читаоца са најдрагоценијим плодовима српско-хрватске и бугарске културе, у нади да ће Срби, Хрвати и Бугари пратити са истим интересовањем словеначку културу. „Јер само у правилном и истинском познавању, и искреном међусобном поштовању, те ће се југословенске културе, које су данас тако оштро одвојене, прожети својим најбољим соковима у моћно, нераздвојно, више јединство.“

Фебруарска свеска доноси, између осталог, интересантан разговор графика г. Малеша са сликаром г. Рихардом Јакопићем о словеначкој модерној уметности, о односу публике и уметника, о чешкој уметности, и о

импресионизму. Г. Владимир Левстик продужава свој прошлoгодишњи роман „Хилариј Пернет“. — Г. Јанко Леврин повлачи паралелу између Чехова и Мопасана. — Из српско-хрватске лирике објављена је у оригиналу песма „О, где си?!...“ од П. И. Одавића. — Има још песама од г. Павла Голије и г-це Виде Тауферјеве. — П. Ф. Козак објављује први део своје новеле „Skrivnost naše hiše“ и приказује г. Градникову нову збирку песама „De profundis“. Г. Ј. Kelemina оцењује „Pravice Kladiwa“, приповетку г. Д. Левстика. — Од приказа српско-хрватских дела, г. Борко има белешку о збирци песама „Љубав птица“ г. Густафа Крклеца, а г. Миран Јарц о импресијама г. Ивана Невистића: „Lirika na bespuću“. — У домаћем погледу г. Ф. Албрехт говори о позоришној кризи у Љубљани. Ову свеску закључују два кратка саопштења: Iz Kopitareve delaonice“ и „J. K. Dobežal: Dr Josif Karásek“.

Љубица С. Јанковић.

Издања „Омладинске Матице“.

Тешко је у данашње време писати о збирци састава — било прозних, било стихованих — писаца с чијим се именом сусрећете први пут. Тешко је стога што смо у сувременој књижевној и књижарској кризи навикли на јадиковке и познатијих имена како немају издавача, а овамо људи који још нису постигли да пласирају своје радове у часописе другог и трећег реда — издају већ књиге. Ово не треба схватити као нападај на Омладинску Матицу него само као једну објективну констатацију. Штавише, акција О. Б-е је симпатична и похвална, јер ће на овај начин бити дато могућности идеалистичнијим прегаоцима међу омладином да окушају своје силе и способности. Данас, кад је нашим средњошколцима — као и нашој просечној буржоаској публици — често једини животни садржај футбол, овакав покрет заслужује још више симпатија. Због тога је и корист овакве једне библиотеке несумњива и вредна потпоре. Колико пак од тога има користи наша књижевност, то је друго питање. Свакако да непосредне нема сувише, али зато посредне може имати много, јер ко зна што се крије у редовима ових наших најмлађих литерата?

Омлад. Матица издала је досад три књиге: студију

Ј. Димитријевића о Шенои, песме Е. Путера и приповетке У. Станковића. Ми ћемо ове три књиге укратко прегледати.

Главни и први утисак који добивате кад прочитате ове песме, новеле и студију, јест почетника храпавост и неуглађеност, баналност мотива, једна велика количина наивности и незрелости, стилска безличност и недотераност. То је њихова заједничка карактеристика.

Студија Димитријевићева рађена је шаблонски, по угледу на историчаре наше старије филолошке школе. Без оцртане социалне позадине, без израђене духовне еволуције песникове, без свестраног проучавања целокупних Шеноиних радова, у многоме несамосталан, понављајући не само познате него и погрешне ствари (чак и штампарске погрешке!), овај „књижевни оглед“ испао је траљаво. Сама књига је више дескриптивна него критична; писац се ограничавао само на то да исприча садржаје и карактерише по једно или два лица из сваког романа, и то је онда све што је имао рећи.

Одсутност јединственог књижевно-историјског критерија и синтетичке моћи је врло видна. Писац се у већини случајева задржавао на мање важном, небитном, споредном, а оно што је главно пропуштао. је Њему није успело да да карактеристику Шеноина рада, да одреди улогу коју је Ш. имао у развоју хрватске књижевности, и, што је главно, да утврди садашњу стварну естетску вредност Шеноиних дела. Све ово чини да се добива утисак да г. Димитријевић не влада материјалом, да се у њему утопио.

Књижица Путерових песама није без оних обичних мана почетничких песама: пре свега долазе разноврсни утицаји старијих и млађих песника, а затим онај облигатни у младићским годинама песимизам, који у већини случајева — а овамо пада и овај — садржи у себи много извештачености, помодности и манира. Поред лоших стихова има и лоших песама, пуних најсувље прозе; уз доста наивности, има и невештине у версификацији итд. Па ипак је гдегде затреперело право и истинско песничко осећање, и гдегде се нађе по који добар стих или строфа. Неке песме „Планински луђак“, „Мајка“ имају карактер белода, и у њима има највише топлине и нису без емоције. Нота тихе сете и носталгије пријатно се дојима у овим песама.

Станковићева књига садржи седам новела, од којих

су две легенде: једна о Христу и покајници Магдалени, а друга о обраћењу Будину. То су две старе, богзна колико већ пута обрађиване теме, за чију обраду је писцу недостајало песничко расположење. О осталим приповеткама нема што много да се каже: нити из њих избија јасно и убедљиво пишчева личност с каквим великим душевним настројењима, или личним погледом на свет — писцу за то још недостаје довољно животног искуства — а нити нам он даје какве велике личности или типове. Интересантан је донекле само можда Он, у истоименој приповетци, као тип из једног блазираног и песимистичног нараштаја; али не данашњег, који у бесном вртлогу чарлстона уз дисхармоничне звукове црначке музике заборавља на такве проблеме као што су смисао и вредност живота итд. У доба Оњегина да, али данас?...

Иначе у новелама има доста наивности, која када не делује баш непријатно (*Тејреб, Смрт једног цвећка*); преживеле романтике има такође, као и незрелих философирања, скоро смешних моралисања, литературних баналности и неукусних разметања школским знањем. Али има и неколико успешних страница; тако је посве добро погођена сцена између учитеља и његове кћери (у *Тејребу*). Пријатно се дојима и она дискретност еротике у неким приповеткама. Све у свему узето, Станковићеве новеле су доста читке и занимљиве, иако су испрочане старинским начином и стилем, без довољно везе са хуктајем данашњице а и живота уопште.

Ето, то је моје мишљење о једној акцији која ми је симпатична, али којој је било потребно упутити неколико искрених речи. Надам се да ће тако бити и схваћене.

Загреб.

Крешимир Ј. Георгијевић.

ХРОНИКА.

Народно Позориште.

Кики, комедија од Пикара.

Наше Народно Позориште на путу је да постане „Слободна Позорница“. И у њему је духнуо ветар „новога духа“ и „новога времена“, за којим тако много жуде лаки уметници и лаки политичари. Ако се правац који започиње представом „Кики“ одомаћи, онда ћемо ми бити први са Слободном „Позорницом“, субвенисаном од државе, и то државе у којој је привредна криза, како кажу, достигла врхунац.

Кики је пусто, тврдоглаво, јогунасто дериште, ком је досадио кућевни живот, упетљан толиким конвенцијама и обзирима, па је из жеље за слободом допрла и до једног вариетеа, у коме је, како писац тврди, ипак остала чедна. Због неке свађе и туче, шта ли, запрети јој опасност да буде отпуштена, али она разним мајсторијама, а нарочито упорношћу и јогунством, не само да остане у у служби код истог принципала, већ успе да отера његову дугогодишњу драгану и да заузме њено место.

Све је то изнесено у живој радњи и са још живљом конверзацијом, али са појединостима и сувише слободним за установу која се често истиче као школа неке врсте, на основу чега тражи и добива обилату државну помоћ; са алузијама које су сувише провидне; најзад, са изразима нимало двосмисленим, који се не смеју чути у друштву иоле пристojнијем.

Ствар је сама по себи без икаквог значаја, сасвим у духу џаз-бандске музике и лаке уметности, уопште; дата, вероватно, само као „комад за касу“. Али се Управи може напоменути, да се у овоме правцу, а код данашњег схватања — на чијем је учвршћивању, ево, и и сама почела ради — „кућа“ може још више напунити, ако се пође и корак даље, па се и у Народном Позоришту почну давати само т. з. „комади за одрасле“. Какву би то тек утакмицу произвело код оних писаца млађег колена, чија се машта храни поглавито биоскопским апсурдима и етиком из барова!

Гђца Бобићева играла је Кики сасвим у духу и маниру Скамполоа, али у овој улози није дала ништа ново што би било вредно признања, изузевши успешно изведено „каталептично стање“. Само што оно иде у вештину друге врсте, а не у позоришну.

Желели бисмо да управа Народног Позоришта мало правилније схвати улогу установе која јој је поверена.

Стари Хроничар.

ПОКУШАЈИ.

У ноћи.

У вршћу.

Ноћас у врту, наш високи водоскок сипао је читаву бујицу кристалних звезда по басену... Ноћас су цветови отварали своје заморене очне капке и пили месечину, која се сливала кроз грање...

Ја сам био тужан и сву ноћ сам мирисао цвеће
које је она највише волела, па ми се чинило, јадноме,
да покрај високог водоскока, у својој свиленој хаљини,
стоји она...

Под прозорима.

Ноћас су целе ноћи мирисали јорговани... Месец
је личио на малог, бледог анђела, који је заспао на бо-
ровима...

Не знам, шта се је то могло десити у моме врту?!...
Али целе ноћи имао сам осећај, као да је она дошла и
дуго плакала под мојим прозорима...

Сeosке двојнице.

Жути, широки месец удавио се у смеђе валове се-
оске реке... Личио је на какав велики, жути убрани
цвет у таласима... Неко је свирао у двојнице... Ко је
то тако нежно свирао, ко ми је то звуцима двојница
враћао прошлост?... Њихови тихи дрхтаји били су исплели
ланац који се кидао и чије свако коло, кад год на срце
падне, заболи ме и сети — *шебе*.

Цетиње, 5. окт. 1926.

Ник. Лоп.

Драга сећања.

— Било је тако једном...
Почиње бака причу
На нашем кућнем прагу.
А ми се крај ње стисли,
Док на вечерњем небу
Далеке звезде ничу.

Сенка се старога дуда
Мршти пред нама у мраку,
И мир се распростро свуда...
Нама се чини тада
Као да поред плота
Црне промичу сене:
Поворке вила злих,
Легије чудних јунака,
Редови чудних бића.

Наше се шире зене;
Седамо баки још ближе;
Ној се глас спушта још ниже;

Питања наша све ређа.
 На огњишту зрикавци зричу,
 Листови дуда шапућу.
 Бака нам наставља причу...

Тамо у мраку видимо
 Седам патуљака брадатих,
 И вештичин штапић чаробни,
 И златну Пепељуге папучу...

1927. Београд.

Дора Пилновић, VI.

Ренесанс у Италији.

Ренесансом се назива препорођај у књижевности, уметности и науци, који се десио у XV и XVI веку. Он је нарочито био олакшан проналаском штампарије.

Вековима спутавана људска природа морала је негде наћи одушке, уздићи се на достојну висину и загосподарити светом. И то је најзад постигнуто: једнолико, тужно и потмуло певање по самостанима заменила је весела песма младих синова старог поретка; а тамо где су се пре сретали хладни калуђери, намрштена и укочена погледа, прошетали су ведри уметници врелога срца, сјајнога погледа, светлога лика и великих замисли. И никада природа није приказала у потпунијем облику све своје чари, као кроз дела тих уметника. Скуп свих врста, од музичара до публицисте, од песника до папе, од кнеза до архитекте, од сликара до радника, од вајара до јувелира, од калуђера до војсковође, од историчара до кардинала, разноликост грана, шаренило струка — одлично приказују кулминацију напона и снаге која је дошла до врхунца свога савршенства.

То је доба Ђиота, славног флорентинског сликара, једног од најснажнијих генија. Он је увео у сликарство израз, страст, живот, љупкост, једном речју природност. Поред њега је и Донатело, чувени скулптор, претеча Михел-Анџелов. Васпитан у духу античке уметности, он је задржао простоту старих и одлучно је ишао путем реализма. Ту је и кардинал Бимбо, и ако не геније, писац пун љупкости и укуса, установитељ чистог латинства, чувенији као заштитник књижевности и као научник. Затим фра Анџелико, прозван „сликар анђела“, тоскански сликар, чија дела необичном сијају нежношћу боја....

Потпуна целина коју састављају сви скупа, оличена је истовремено и у сваком појединцу. Рођени у земљи сунца и љубави, окружени величанственим остацима славне прошлости и раскоши природних лепота, били су у могућности да из неизцрпног вечитог извора црпу своје инспирације. Сам Михел-Анцело често је говорио да свој геније дугује финоме, мекоме ваздуху покрајине „Арецо“. „Ко може да пије са извора, неће пити и пехара“ рекао је једном Леонард, кад су пред њим хвалили савршенство старих уметника. „Ако су стари пехар, шта је онда извор?“ — питали су зачуђени сабеседници. „Природа“, одговори он.

Осећај лепоте, њено разумевање, њено уздизање, љубав према њој, наткриљује све остале смерове. *Добро* и *Лейо* су се сукобили. Очајним напорима Добро брани своја права; Лепо, величанствено, светло, примамљиво, односи победу. Достојевски је лепо рекао: „Две најсупротније идеје које могу на земљи постојати, судариле су се: Бого-човек срео је човека Бога; Аполон од Белведера, Христа. Враћање античкој уметности, збацивање црквенога јарма, истицање слободе, уживање лепоте живота, слободоумност, стекли су многобројних присталица.

Достојни представници Ренесанса сачињавају коло највећих земаљских уметника. То је доба *Ариосџа*, славног и плодног талијанског песника; *Макијавела*, публицисте и историчара флорентинског; *Таса*, славног песника, великог епичара. Ту је *Оркања*, сликар и архитект флорентински; *Челини*, чувени гравер, скуптор и јувелир. Затим *Браманти*, славни архитекта, творац планова цркве Св. Петра, и, најзад, три готово највећа уметника који су икад постојали, највиша персонификација Ренесанса: *Михел-Анцело*, *Рафаел* и *Леонардо де Винчи*.

* * *

Михел-Анцело је био флорентински буржоа, из Флоренције, — како је описује Ромен Ролан — с мрачним дворовима, кулама витким као стреле, сувим брдашцима, љубичастим небом и црвим кудељама малих кипариса, сребрним тракама дрхтавих маслина, из грозничаве, охоле Флоренције где је свако био слободан, и свако тиранин; где је тако лепо било живети, и где је живот био прави

пакао; из вароши с интеллигентним грађанима, који су се мрзели, одговарали, сумњичили, завидели, и упропаштивали једни друге.

Он ју је много волео и желео да се у њу врати, ма и мртав. Аристократа по духу, поносит са свога порекла, врло богат, он је радио и сувише, мучио се, није имао времена ни да једе, спавао је обучен. Средњег раста, широких рамена, јак и кошчат. Имао је округлу лобању и четвртасто чело. Коса црна, ретка, чупава и коврчава; очи мале, жалосне, јаке. Нос прав, широк, с грбом на средини, коју је задобио приликом једне туче. Дубоке боре ишле су од носа до уста. Уста танка, стегнута. Брада слаба, ретка. Образи упали, јагодице испале. Цела физиономија је жалосна, немирна, пуна сумње и неизвесности. Сав његов живот је мучење. Мрзео је и био је омрзнут, волео је, а није био вољен. Васпитан у античком духу, он је остао грчки скулптор. Иако је вајао незнабожачке статуе, био је побожан, ма да је исмевао свештенике, калуђере и свеце. Његова уметничка душа патила је због његове ружноће. Он, који је обожавао лепоту — био је наказан. Још једна велика несрећа: био је заљубљен целога живота. Виторија га је инспирисала и у вајарству и у песништву. Писала му је дивна писма и слала му своје сонете, који су је прославили. Кад је умрла, био је готово луд. Нико као он није разумевао и познавао Дантеа; песме су му проткане њиме, врло су лепе, само их је мало сачувано. Целог живота је желео само смрт; његови велики планови срушили су се, али његова дела изненађују обилношћу: гроб Јулија II, Фреске Сикстинске Капеле, кубе цркве Св. Петра и многи други ненадмашни радови. Његов живот био је мрачан и туробан: борба против злобе и мржње, мученички рад, чежња за одмором, за смрћу.

*

Колико се од њега разликовао млади и лепи *Рафаел*, који је на позадини слика писао невеште сонете, пуне младалачког заноса, одушевљења и жеља, који је чудном срећом од сиромаша постао богат римски патриције. Њега је цео свет волео, уживао је чак и љубав папа, које су му олакшале успех.

Београд.

Миланка Јовановић, VII.

(Наставиће се).

Сутонска идила.

У пурпору свилном запад немо гасне.
Хоризонтом плавим сутон тихо мину;
Шум калајне реке броји псалме страсне
И мистично тоне негде у даљину.

Азурнијем небом месец шири једра
И свој бисер стере преко жутих њива.
Расплакано цвеће увија ноћ ведра,
Планинама тамним пада магла сива.

По цестама белим попадале сенке,
У шумару клизи стара песма ноћи,
И тихано зефир носи звуке меке...

Лагано и тромо, као у самоћи,
По видику негде беле лађе броде.
И вече се спусти... Радост с њима оде!...

Пећ, 4-1-1927.

Парсида М. Чулафићева.

Београду.

Београде, мој бели лабуде!

Бранко Радичевић.

Где је поезија, ту је и лепота, а где је лепота, ту
си ти, Београде!

Како те волим, како волим сваки твој кутак, сваки
бусен и сваки камен, и ову дивну и милу атмосферу
домаћег и свога!

Кад пролазим, у свежа јутра, улицама које тако
добро знам, смеше се на мене твоји углови и твоје куће
у сенци влажног багренова лишћа, као стари познаници.

Кад пролазим, у неко млако поподне, градским пар-
ком, и шљунак ми под корацима шкрипи, а иза дрвећа
провирују прозори палата нових и високих, у чија светла
окна упире сунце меке и златне зраке, ја видим у очима
свих људи који крај мене пролазе неку срећу, мирну и
ведру. И тада мислим да само у теби, Београде, ба-
гровени цветају, да су само у теби, Београде, сунчеви
зраци тако несташни и тако топли, да су само у теби
сви људи безбрижни и срећни. Само у теби, драги, стари
Београде!

Како је дивно после кише ићи по твом камену
опраном и светлом, кад се у ваздуху нињају мириси
твојих липа, кад је небо над тобом плавље од мора и
и дубље од мора! Тада ми је у души песма, а у очима
сунце.

Или, пред вече, ући у неку мирну улицу, где ћуте
кестенови, озбиљни и мрки, и где старе куће замиш-
љено слушају кораке ретких пролазника, и где, иза же-
лезне ограде, цветају крупне хризантеме без мириса.

Каткад по неки сањар залута у тај крај, да би
осетио бар делом ту поезију, која као да је никла из
приче. А где је поезија, ту је и лепота; где је лепота,
ту си и ти, Београде, мој лепи, насмејани, бели граде,
мој бели лабуде!

1926.

Дара Пилковић, VI.

Сироче.

Јадно,
Бедно,
Гладно,
Жедно,
Светом се потуца.
Нит' га когод гледа,
Нит' га когод прима,
Нит' му станка има
Међу богатима.

Само, остављено без икога свога:
Нити мајке има, нит' оца драгога,
Нити миле сејке, нит' брата једнога.
Са једином надом у доброга Бога
Оно иде, пати, неправду подноси
И од добрих људи милостињу проси.

Само када види мајку са дететом,
У кога је лице ведро, насмејано,
А свилене косе овенчале лице,
А оно се снужди,
Жалосно погледа,
И кане му суза са образа бледа,
А усне прошапћу:
„И ја имах тако мајке своје!“

13-II-1927. год.
Ниш.Војислав Св. Димитријевић,
гимн.

Цветић.

Освануло је дивно мајско јутро. На чистом азурном небу нигде облачка. Из оближње шуме одјекују милозвучни цвркути птица. На путу се чује шкрипа волујских кола, а на пашњацима већ блеје стада.

Све је весело, само ја, суморан као новембарски дан, тражим нешто цветним ливадама. Шта? — Тражим утехе души својој. Тражим је у пурпурном истоку, у песми птичица, у мирису цвећа, у плавом небу; али, авај, ње нигде нема. Наљутио сам се тада на птице, на исток, на шуму, на цвеће. Ах, да! На цвеће сам се највише наљутио. Зар оно, то лепо пољско цвеће, које сам увек волео, да ме сад наљути, да ми не пружи утехе?! Ужасно!... Наједном ми сину кроз главу помисао на освету. Да, да, на освету. Да раскрстим са њим и да му наплатим своју љубав. Потрчао сам као луд низ цветне ливаде, кидао незахвално цвеће и себи га под ноге бацао. Замишљао сам у тој „оставци разума“ да су ти цветови дивљаци, да су ме напали и украли ми срце и да са њим беже натраг. Јурио сам за њима, стижао их и главе им секао. Али то не бејаху дивљаци, већ невини цветићи. Баш кад сам хтео да укинем један мали цветић, неко викну: „Стој!“ Разум ми се поврати. Уместо главе дивљака, у мојој руци дрхташе јадни цветић. Само је недостао један потез, и мали би цвет свршио. Загледах се боље у њега. Какве лепоте! Никада и нигде лепшег цвета од њега не видех. Шта ћу са њим?! Оставити га грехота, јер ће га стадо опати. Укинути га срамота... Нова идеја, дивна идеја! Пажљиво извадих из земље малог несрећника и понех са собом. Вратио сам се брзо кући, испразнио један лончић и у њ посадох мали цветић. Он је, напредовао. За мене радост. Сваког јутра заливам га водом и пожелим му „добар дан“.

Тек сам после увидео да је тај мали, закржљали цветић са ливаде повратио покој души мојој.

О, како сад дивно напредује! Мирис му благ, пријатан, опојан. Сваког га јутра поздраве први зраци сунчеви, а он мене. Сад се више не љутим ни на птице, ни на небо, ни на цвеће. Сад ме све радује...

Живот.

Ја познајем добро да у мени самом
 Два различна срца напоредо бију:
 Један од живота скопчан је са тамом,
 Докле други венци лажне среће крију.

Мој је први живот пун болова тајни',
 Али ја га волим, он истину збори,
 Док онај други, што изгледа бајни,
 Ташт је, штур и празан, и од првог гори.

Онај први мене правом путу учи.
 И ја му верујем. Од њега се надам,
 Докле онај други уздишућ' ме мучи,
 И ја тада падам, страховито падам.

Али ја сам човек, неразумно биће,
 И дижем се опет, мислећ' да ћу моћи
 Продрети кроз таму, ал', авај, дан свиће,
 А ја јоште лутам све дубље у ноћи...

Нови Бечеј, 1926.

Вјекослав Раљевић.

Шта је боље читати: књижевна дела или о књижевним делима?

Често сам пута гледао друге — а и сам још као мали и неискусан тако радио — како се не умеју да снађу у књизи која има предговор пред собом. Једни читају предговор, па дело; други дело, па предговор. Ја мислим да прво треба прочитати предговор — у коме се говори о животу и раду писца и самој књизи — па онда прочитати дело. Пошто се пажљиво прочита дело, пазећи на оно на што писац предговора нарочито указује као добро или рђаво, онда се још једном, само сад пажљивије, прочита предговор, особито онај део где писац предговара излаже свој суд о вредности дела; затим треба пажљиво прочитати живот и рад пишчев и видети у колико се његов живот слаже са оним што је написао, јер обично писац излаже у делу своје мисли и догађаје из свога живота, само мање или више измењене.

Нема смисла прочитати предговор а не прочитати дело, јер ће се оно што је прочитано у предговору, нарочито део о лепшим и горим местима у књизи, врло

брзо заборавити. Овако, кад се прочита предговор, па дело, често загледајући у предговор кад се дође до онога места у књизи о коме стоји суд у предговору, па опет предговор — утисак од вредности дела остаје трајан. Ипак, често се дешава да читалац нема да бира што ће да чита, јер има само дело или оцену дела, онда треба — разуме се — прочитати оно што се има.

Више треба читати дела, јер их више и има, а затим, дела су и занимљива и кориснија по нас него критике, које су већином сувопарне, особито кад се чита критика дела каквог нема непознатог писца.

Читајући само критике, ми ћемо напунити главу туђим мишљењима, која се често много разликују од наших. Онако, кад човек има свој суд о неком делу, може га лако исправити ако види да је погрешан, прочитавши суд каквога другог писца, који те ствари много боље познаје.

Ваљево, 1926. год.

Миливој Ј Сретеновић, VI.

Вече.

Кад приспије вече са далеких страна
И доносе беле снове из далека,
Тада моја душа, заморена, чека
И дршће у мраку кô скрхана грана...

Јер моје су ноћи пуне немих сцена,
Када болне ране расплаконе јече...
И ја сањам тако, у то мутно вече,
Далеко од људи и варљивих жена...

Ја осећам тада све јаче и јаче,
Како врела крвца у венама струји;
Кô да јато пчела око мене зуји
Ил' кô јецај жене, што вечито плаче...

Кад утрне сунце иза голог грања,
И док бледа светлост ко сенка протече,
Заморене душе, ја чекам на вече,
Кад се вечно жуди и вечито сања...

Цетиње.

А. Ивановић, III.

МАЛО РАЗОНОЂЕЊА.

Гашење свеће.

Постави на сто две пивске боце, једнаке величине, једну поред друге, али да ипак буду размакнуте око 4 милиметра. Иза њих, на одстојању 15 см., метни запаљену свећу и покушај да дувањем кроз узани отвор угасиш свећу. На први поглед чини се да је то врло лако, али могу пући образи и наврети сузе од дувања, а да свећа ипак лепо гори. [Ваздушна струја, излазећи из отвора међу боцама, разлива се, лепезасто, десно и лево, а у средњој зони, где је свећа, струјање је у сасвим супротном правцу].

Напротив, ако се свећа намести иза једне боце, па се, испред боце, дува у правцу пламена, свећа ће се врло лако угасити, иако је боца „штити“. Зашто то?

Три министра.

Хенрик IV, који је владао у Француској од 1594. до 1610. год., хтеде да шпанском посланику представи своје ministre Вилроа, Жанина и Сили-ја и да одмах покаже и њихове карактеристичне одлике. Тога ради, позивао је једнога по једнога од њих и, показавши му једну греду на таваници, рекао би: „Погледајте, може пасти и смрвити нас.“

Вилроа и не погледа у греду, већ одмах одговори: „Одиста, сире! Наредићу да се одмах измени.“

Жанин, пак, рече: „Размислићу о ствари.“

Најзад уђе и Сили. Он добро загледа у греду, па ће рећи: „Ни брига вас, сире; потрајаће то више од нас.“

И само по тим простим одговорима могли се познати: *поданик, удварач и искрен сарадник.*

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Izidor Cankar: Uvod v umevanje likovne umetnosti (Sistematika stila), Ljubljana, 1926 — После „Историје уметности код Словенаца, Хрвата и Срба“ од Јосипа Мала (*Zgodovina umetnosti pri Slovencih. Hrvatih in Srbih*), коју је 1924 године издала Књижица Народне Галерије у Љубљани, изишло је, као друга књига у издању исте књижице, дело под горњим натписом, од д-ра Изидора Цанкара, професора историје уметности на љубљанском философском факултету. Ова интересна књига, чији је циљ да уведе читаоца у разумевање ликовне уметности, има 224 стране текста и 48 слика. Штампана је на финој хартији

и типографски веома брижљиво опремљена. Броширана стаје 62 д., у платненом повезу 72 д. Може се добити у Новој Заложби у Љубљани и по књижарама. За чланове Народне Галерије стаје 52, односно 60 д.

А. С. Ј.

Андра Гавриловић: Деспотова властела, роман из српске прошлости. Издање књижаре Рајковића и Ђуковића. Београд, 1927. Цена 25 динара.

Прво издање овог дела изишло је још 1896. год. у издању Књижевне Задужбине И. М. Коларца. Сада, после тридесет година, појављује се у другом, нешто измењеном издању. Роман г. Гавриловића слика једно од најбурнијих и најзанимљивијих доба наше историје. Он описује тешко, мучно, али светло и славно владање деспота Стевана Лазаревића, његове царевске напоре да скупи све разједињене делове српске државе у једну целину, која би, сјединивши све снаге под једну вољу, била моћан противник Турцима. Узнемирено, узбуњено, несређено, крваво доба, у којем силни и безобзирни великаши вуку сваки на своју страну у жељи за самосталношћу, сав онај метеж после косовског, и, касније, после ангорског боја (1402. год.). Кроз роман се преплићу и сентименталне љубави неколико младих људи, што га чини само занимљивијим.

Стил г. Гавриловића је прост, једноставан, али читљив. Композиција је доста сложена и готово тешка. У роману има неколико успело оцртаних личности (Ариз, Марина, Нобојевић) и каткад пријатних описа. Иначе, сувише дуги описи, који прелазе у фонклористичко набрајање, често замарају пажњу.

Б. Н.

М. Арцибашев: Мрља крви. Превео Владимир Бабић, Београд 1927. Издање Енциклопедијске Библиотеке.

М. Арцибашев — који је недавно умро у Варшави — познат је код нас нарочито по свом роману *Сањин*. Он је књижевна индивидуалност вишег ступња, иако по вредности свога књижевног рада не спада у ону сјајну плејаду руских великих писаца коју отварају Пушкин и Гогољ, а у којој блистају и имена Тургенева, Достојевог, Толстоја, Гончарова све до Чехова и Максима Горког. Сиров, јак реалиста, са наклоношћу да слика подземље догађаја и беду, потиштеност, и нарочито нејасно буђење свести и жеље за вишим и бољим животом код нижих сталежа, Арцибашев у *Мрљи крви* даје једну сугестивну слику из револуције. Јунак је ситан железнички чиновник који улази у револуцију са инстинктивном надом да ће му она донети више светлости у скученом, радном животу, али бива стрељан са свирепим сазнањем узалудности напора... Превод је доста коректан.

Б. Н.

Мариша Р. Шарецка: Јунакова судбина (с цртежима Ад. Долежага). Нови Сад, 1927; 80, стр. 46; цена 5. дин. — Укусно опремљена књижица. Предметом је из ратних дана. Препоручујемо је утолико пре што је и цена врло умерена.

Косџа Николић: Успомене с пута по Норвешкој. Осијек, 1927; 80, стр. 39. — Писане без нарочитих претензија, ове интересантне забелешке читају се пријатно и откривају многе лепоте северних крајева, нама још увек мало познатих.

Боривоје С. Стојковић: Бол у народној поезији и демократски обзир у уметности. Београд, 1926; 80, стр. 170; цена 20 дин. — Ова

студија, пажљиво и марљиво писана, заслужује да се о њој и више проговори. Може се добити у књижари „Време“ или код писца, у Ваљеву.

Борђе Глумац: Свети Сава и Штросмајер, драмске слике. Београд, 1927; 8°, стр. 31. — Наш угледни сарадник г. Глумац дао је у засебној књизи две своје дуже песме у славу просветних великана. Обе су у дијалошком облику, те ће бити врло zgodне за прославе у свима школама. И замисао и обрада заслужују сваку похвалу.

D-r Milivoj S. Stanoyevich: Tolstoy's theory of social reform. New-York, 1926; 8°, стр. 57. — Наш сарадник г. Станојевић, члан Академије Политичких Наука у Њу-Јорку, дао је у овој књизи опширну студију о Толстоју као социјалном реформатору, истичући и коју другу одлику његова рада.

Слободан Јовановић: Влада Милана Обреновића; књига II. Београд, 1927 (издање књижарнице Геце Кона); вел. 8°, стр. 452. У овој озбиљној и литерарно написаној политичкој историји обухваћени су догађаји од Ристићева пада до оставке Краља Милана. Књизи су додани и многи прилози. — Име пишчево најбоља је препорука.

Стечај за награде. Српска Краљевска Академија расписује стечај за ове награде:

1. Из *Задужбине Дим. Штаменковића*:

За два списка: а) о Српству и српској мисли, б) о отачаствољубљу, в) о вери, г) о моралу и истини, д) о раду и прилежању, њ) о чувању здравља. Рок предаје *30. новембар* 1927. године. Награда је за сваки до 5000 динара.

2. Из *задужбине Арх. Нић. Дучића*:

За расправу или монографију из српске филологије, српске историје, политичке, војничке и црквене и географије уопште.

Садржина награђеног списка не сме бити политичке природе. Рок предаје *30. новембар* 1927.; награда је за сваки до 10.000 динара.

3. Из *Задужбине Љуб. Михајловића*:

За најбољи рад из лепе књижевности, штампан ћирилицом у 1926. години. Рок предаје *30. новембар* 1927. Награда до 6.000 динара.

4. Из *задужбине Павла Вуковића*:

Требник Пољопривреде, поуке о свима врстама пољопривредних радова. Рок пријаве *30. новембар* 1927. год. Награда 50.000 динара.

Списе за награду могу писци подносити са својим именом или шифром.

ЗАДАЦИ.

А. Св. 4.—5, 1. — Зец ће учинити још 700 скокова.

” ” ” 2. — Није дошао одговор.

” ” ” 3. — Има више решења. Једно је (у хоризонталном правцу): 1, 10, 26, 21, 30, 39, 48 || 16, 32, 41, 43, 3, 12, 28 || 45, 5, 14, 23, 18, 34, 36 || 25, 20, 29, 38, 47, 7, 9 || 40, 49, 2, 11, 27, 13, 31 || 13, 22, 17, 33, 42, 44, 4 || 35, 37, 46, 6, 8, 24, 19.

4. — Un sous-pir vient souvent d'un souvenir.

5. — Je bois à votre santé (votre sans t).

Св. 6, 1. — Има 104 троугла.

„ „ 2. — Са 4 упаљене светлиљке 24; кад се једна угаси, 18; са две угашене 12; само са једном, 4; свега: 58 сигнала (није било тачног одговора).

3. — Извесни римски бројеви (IX, XIX, XL, XC и т. д.).

4. — Кад се цифре окрену наопако.

5. — Јесу ли масна јела (да су их раније имали и јели, не би били мршави).

6. — Јеси ли заспао? (Правилно одговорила једино *Ана Антић-Ђова*, VI, Н. Бечеј).

7. — Док се не пробуди.

8. — Остави у снегу отисак.

9. — Воденични камен.

10. — Данашњи дан.

Послали најмање по три добра одговора: *Димитрије Милановић*, VII, Бијељина; *Милан Николић*, VII, В. Кикинда; *Крстиа Лешићаревић*, IV, Охрид; *Свети. Д. Јовановић*, IV, Смед. Паланка; *Чедомир Анђелковић*, V, Прокупље; *Вида Пенезовићева*, III, Врање; *Миодраг М. Рајковић*, V, Ниш; *Влад. А. Ојчић*, VI, Лозница; *Милорад Михаилов*, IV, Сомбор; *Нада Исакова*, IV, Трг. Академија, Суботица; *Богосав Ерчевић*, V, Прокупље; *Мил. Лазић*, VI, Прокупље; *Д. Миловановић*, VI, Прокупље; *Богомир Обрадовић*, IV, Свилајинац; *Богдан П. Дрезгић*, V, Смедерево; *Сима Керечки*, Београд; *Милан Дуњић*, IV, Нови Сад; *Стеван Стојичевић*, Сарајево; *Војислав Обренов*, богослов, Срем. Карловци; *Видосава Николић*, Ужице; *Миша Ж. Мишић*, IV, Врање; *Адалберт Полен*, VI, Вршац; *Јован М. Бановић*, IV, Свилајинац; *Миодраг Миловановић*, IV, Прокупље; *Димитрије Трајић*, VII, Куманово; *Бранислав Рличевић*, V, Беране.

Похваљени (за четири правилна одговора): *Драг. Дивнић*, учитељ, Паклештица—Пирот; *Загорка М. Граданички*, IV, Сомбор; *Тодор А. Обрадовић*, VII, Крагујевац; *Ружица Јеловајн*, IV, Уч. Школе, Сомбор; *Божидар Рудошевић*, VII, Пожаревац.

Награђени: *Симеон Ковачевић*, VII, (Панчево, 6 одговора); *Војислав Павловић*, VII, (Врање); *Милован Н. Бојић*, VI, (Приштина); *Миодраг Милојковић*, IV (Свилајинац) — по 5 правилних одговора.

Б. 1. Наћи што већи број презимена која воде порекло од каквог занимања (нпр. Коларовић, Поповић, Писаревић и т. сл.).

2. Објаснити народну пословицу: „Ново сито о клину виси.“

3. Професор хће да покаже ученицима нешто што дотле нико, па ни он сам, није видео. Наћи што више подесних примера да се тај „оглед“ изведе.

4. Из психологије знате да има и т. зв. *симпатичких* живаца. А ја опет знам један који је врло, врло несимпатичан. Који ли је?

5. Подстичем на бољи и живљи рад. Али иако сам блиски род Клији, Мелномени, Талији и њиховим другима, никад нисам слетела на Парнас, нити сам икад иједног уметника подстакла и обадрила.

За добре „французе“:

6. — 20 100 О (решење по изговору).

7. — Pourquoi un roi ressemble-t-il à un livre?

Награде су у одабраним књигама, а зависе од брзине и броја тачних одговора.

Награђени примерци. — Два примерка ове свеске биће награђени по 200 дин.; три књигама по 100 динара. Извештај о наградама у фебруару и марту изићи ће у даљој свесци.

Због врло неуредног слања претшлаће, априлска свеска послаће се само онима који су ислаћили и друго тромесечје, а мајско-јунска само онима који до 5. јуна буду измирили целу годишњу претшлаћу.

На основу мишљења Главног Просветног Савета, одлуком Г. Министра Просвете од 8. јуна 1923. године „Венац“ је прејоручен за лекцију ученика средњих школа и за књижнице средњих, стручних и основних школа у целој Краљевини.

„Венац“ излази у месечним свескама од 5 табака, с повременим прилозима. Годишња претплата 60, полугодишња 30 дин. За туђину: 60 фр. годишње (за Америку два долара). Огласи: цела страна 400, $\frac{1}{2}$ 250, $\frac{1}{4}$ 150 дин.; унутрашња страна и поновно оглашивање са 20% попушта. Повереничка награда: од 11—25 претпл. 20%; од 26—100 25%; преко 100 30%, покупљене претплате. Продаја на свеске по цени на корицама.

Претплату, рукопис и све остале пошиљке слати Уредништву (Височка ул. бр. 22). *Рукописи се не враћају, а без поштом или са недовољним поштом неће се узимати у обзир. Писаћи само на једној страни.*

Власник и уредник, проф. Јер. Живановић.
(Улица Височка, 22. — Палилулски трг.)

МАРИЧИЋ И ЈАНКОВИЋ, БЕОГРАД

КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛ. ПАЛАТА ПРОМЕТНЕ БАНКЕ

НАЈВЕЋЕ СТОВАРИШТЕ СВАКОВРСНЕ ХАРТИЈЕ
ЦРТАЊЕГ И КАНЦЕЛАРИЈСКОГ ПРИБОРА
ГЕНЕРАЛНА ПРОДАЈА ПИСАЋИХ МАШИНА
„УНДЕРВОД“ ЋИРИЛИЦА ИЛИ ЛАТИНИЦА
ФАБРИКА РАСТРИРАРНИХ ТРГОВАЧКИХ КЊИГА
И КЊИГОВЕЗАЧКО КАРТОНАШКИХ ИЗРАДА

ТЕЛЕФОН СТОВАРИШТА 634.

ТЕЛЕФОН ФАБРИКЕ 889.

„ВЕНЧЕВА“ ИЗДАЊА.

Милош Н. Ђорџ: <i>Над мандијах умрети</i> , комад у једном чину — — — — —	2 дн.
А. Куприн (превела К. Цветковићева): <i>За друга</i> , приповетка за омладину — — — — —	2 .
Т. де Банвил (превео у стиху Влад. Станимировић): <i>Езол</i> , комедија у три чина — — — — —	5 .
Т. Р. Букић: <i>рамске слике</i> . — — — — —	5 .
А. Гавриловић: <i>Из царских дана</i> — — — — —	5 .
Ј. В. Гете (превео Н. Половина): <i>Херман и Доротеја</i> . — — — — —	6 .
Драгиша Лапчевић: <i>Пословице из Моравца</i> . — — — — —	5 .
М. Колбек (превео В. М. Жив.): <i>Мајска Краљица</i> . — — — — —	5 .

Ко поручи сва ова издања, добиће их за 30 динара.

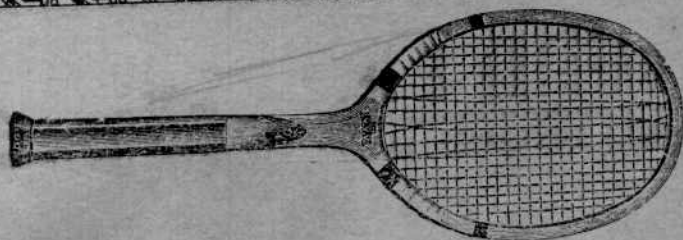
Комплети „Венца“, у фином платненом повезу:

Књ. X — — „ 100.

„ XI — — „ 100.

Ван Београда још и 5 дн. за поштарину.

Све се књиге могу добити у Уредништву или преко повереника.

СПОРТСКО ОДЕЉЕЊЕ! — СПОРТСКО ОДЕЉЕЊЕ!

БРАЋЕ П. РАДОЈЛОВИЋА

ГВОЖЂАРА

БЕОГРАД, Кнез Михајлова улица број 5.

ШАЉЕ на захтев свој специјални ценовник
за све тенис артикле чувеног фабриката

SLAZENGERS LTD. LONDON

Тражите ценовник за фудбалске артикле и лаку атлету,
као и ценовник у боји фудбалске за дресеве.

ФРАНЦУСКО-СРПСКИ РЕЧНИК

ИЗРАДИО

ЛАЗАР Р. КНЕЖЕВИЋ

Речник ће изнети око 60 табака обичне осмине,
са више од 100.000 речи и изреза; у њему ће бити
готово сви галицизми, а уз поједина значења и
струка у којој се реч употребљава.

Преплатна цена (до краја априла) 100 динара;
продајна цена биће знатно скупља.

Новац слати издавачу — Књижари Геце Кона,
Београд.